

פרשת נח

(ו ט) אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדוֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ: עי' רמב"ן: איש צדיק תמים היה – יזכיר הכתוב שהיה זכאי ושלם בצדקו להודיע שראוי להנצל מן המבול שאין לו עונש כלל כי הוא תמים בצדק כי הצדיק הוא הזכאי בדין הפך הרשע כמו שאמר והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברים כה א) וכן ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית (נחמיה ט לג) וכן בצדק תשפוט עמיתך (ויקרא יט טו) אבל באברהם שאמר (להלן יח יט) לעשות צדקה ומשפט¹ שבח אותו בצדק שהוא המשפט וברחמים שהיא הצדקה ורבי אברהם אמר צדיק במעשיו תמים בלבו וכתוב (יחזקאל כח טו) תמים אתה בדרכיך.

עי' ר' בחיי: אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח תולדות לשון מקרים כענין שכתוב (משלי כז א) כי לא תדע מה ילד יום שהרי הזכיר אחרי כן ויולד נח שהן התולדות והזכיר הכתוב בצדיק הזה שלש מעלות של שבח שהיו בהפך מבני דורו האחת שהיה צדיק במעשיו לא איש חכם כבני דורו שכתוב בהם ותמלא הארץ חמס השניה שהיה תמים והוא השלם בכל מדותיו כי הבהמה השלמה בלי מום יקראנה הכתוב תמימה כלשון הכתוב (במדבר יט ב) פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום ומום האדם היא המדה המגונה וע"כ הזכיר בנח כי היה תמים שלם אין בו מום כי אין בו מדה מגונה ואמר הכתוב (תהלים קיט א) אשרי תמימי דרך ובאורו תמימי המדות וזה הפך מבני דורו שהיו בעלי מדות מגונות הוא שכתוב בהם כי השחית כל בשר וגו' הג' את האלהים התהלך נח² וידוע כי מדת ההתהלכות לא מצאנוה רק ביחידי הדור ומ"ש הכתוב (דברים יג ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו ולא אמר התהלכו לפי שהוא מדבר עם כלל ישראל והמעלה הגדולה הזאת איננה כי אם בפרטי היחידים סגולות כל דור ודור ועוד שאין לשון זה נופל אלא על הצדיק שהשיג מעלת השמש וכחות הגלגלים והכוכבים וכיצד הם פועלים פעולות בשפלים לפי שעם ההשגה הזאת מתפרסם מעלת אדון הכל ורוממותו וכן אמר דוד (תהלים יט ב) השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע ומזה אמרו רז"ל (שבת עה ע"א) כל היודע לחשוב בתקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר (ישעיה ה יב) ואת פועל ה' לא יביטו וגו' וכתוב (תהלים פב ה) לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו וע"כ אמר בנח

¹ עי' זהר (ח"ג דף רצב ע"א): ת"ח כד מתבסמא האי צדק ממשפט כדן אקרי צדקה ועלמא מתבסמא בחסד ואתמליא מניה דכתיב אוהב צדקה ומשפט חסד יי' מלאה הארץ. תרגום: בא וראה: כשזה הצדק מתמתק מהמשפט, אז הוא נקרא צדקה, ואז העולם נמתק בחסד ומתמלא ממנו. שנאמר "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ".

² עי' ז"ח (סט ע"א): והוא זהה דנשמא עילאה דפרחה מניה סליקא לעילא והות גניזא בחד אוצר דאיהו גוף עד דאוליד בנין ונפק חניך לעלמא כיון דאתא חנוך ההוא זהרא עילאה נשמא קדישא נחתת ביה והוא חנוך בהוא רבו עילאה דשבק מניה אדם הה"ד ויתהלך חנוך את האלקים וגו'

תרגום: ואותו זהר הנשמה העליונה שפרחה ממנו עלתה למעלה והיתה גנוזה באוצר אחד שהוא גוף עד שהוליד בנים ויצא חנוך לעולם כיון שבא חנוך אותו הזהר העליון הנשמה הקדושה ירדה בו והיה חנוך באותה גדלות עליונה שהשאר ממנו אדם זהו נאמר (בראשית ה) ויתהלך חנוך את האלהים וגו'

ועי' ז"ח (כא ע"א): ומיכאל הולך עמה עד הפתח הרביעי והחמישי והששי אומר לפני הקב"ה רבש"ע אשרי בניך בני אוהביך אברהם יצחק ויעקב אשריהם הצדיקים הטובים הזוכים לזה עד שמגיעים לשער השביעי שהוא ערבות וגנזי חיים טובים מצויין שם וכל נשמותיהם של צדיקים כלם שם ונעשים מלאכי השרת ומקלסין לפני הקב"ה ונזונין מזיו השכינה אספקלריא המאירה ושם המנוחה והנחלה ונוח חיי העוה"ב אשר עין לא ראתה אלקים זולתך.

וזהו, אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים. מי ראוי להיות בזו ההנאה והמנוחה והמרגוע, מי שהוא איש צדיק תמים. אמר רב פפי, זאת המנוחה למעלה, היא את האלקים התהלך נח, למעלה, ולא למטה:

עי' שער הגלגולים הקדמה לא: בעולם היצירה הנקראת עולם דמטטרון, מי היה אז שר העולם, בהיות חנוך עדיין למטה בארץ בעה"ז, אבל הענין יובן, במ"ש בזהר ריש פרשת נח, בתוספתא על פסוק נח נח, כי כל צדיק יש לו תרין רוחין, חד בארעא לתתא, וחד בשמיא לעילא וכו', והבן זה.

את האלהים התהלך נח כי השיג מהלך השמש וכחותיו העצומים וידע כחות הכוכבים והמזלות ולא נטה לבו אהריהם כי ידע בחכמתו כי יש סבה עליונה על כלן ונדבק בה וזה בהפך מאנשי דורו שהיו עובדי השמש והיו שקועים בעבודת הכוכבים והמזלות ועושים אותם אלהות וז"ש בהן ותשחת הארץ כי נטיית הדעת אחר ע"ז נקרא השחתה כענין שכתוב (שמות לב ז) כי שחת עמך ומזה קרא הכתוב לירבעם העובד ע"ז איש משחית ובאר כי ההשחתה היתה לפני האלהים וכענין שכתוב בע"ז (שם כ ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני והמעלה הזאת מצאנוה לחנוך ראשונה והוא הראשון הקודם בה שכתוב בו ויתהלך חנוך את האלהים כי נסתכל בדורו של אנוש שהיו עובדי השמש והכוכבים והמזלות ועמד הוא על החכמה ההיא על השלמות וידע והשיג כי יש סבה ראשונה עליונה על הכל ומתוך שני חייו שהיו שם"ה כמנין ימות החמה נרמזו לנו בכתוב שהשיג בחכמתו מהלך השמש ונדבק בסבה העליונה יתברך גם באברהם הזכיר בו הכתוב התהלך לפני והיה תמים ממה שידוע שהוא התוכח עם האומות הרבה בענין האמונה ומשפטיה וחקיה שהיה חולק תמיד עם אנשי כותא עיר מולדתו שהיו כלם עובדי השמש והיו אומרים עליו כי הוא אלוה והיו מביאין לדבריהם ראיות גדולות וכראותם לעין כחו הגדול והעצום בשפלים ואברהם היה מודה להם בזה כלומר בעוצם כחו הגדול אך כגרון ביד האומן וע"כ מסר נפשו לכבשן האש וזהו אשר הוצאתיך מאור כשדים.

ו' (יג) ויאמר אלהים לנח קח את כל בשר קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ:

ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הוא כמו את השמים ואת הארץ³ כי הארץ תהיה בהשחתה שבהשחתת הארץ ישחתו והנם נשחתים בעולם הבא כדרך ויתעצב אל לבו⁴ (לעיל פסוק ו) ולזה רמזו בבראשית רבה (פל"א סי' ז) לבן אדון שהיתה לו מניקה כל זמן שהיה סורח היתה מניקתו נרדית וכו'.⁵

ו' (יז) ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע:

ע"י רמב"ן: ועל האמת ואני כמו ויסרתי אתכם אף אני⁶ (ויקרא כו כח) וכן אני הנה בריתי

³ ע"י זהר (ח"א לא ע"ב): "בראשית ברא" רמז לכתר חכמה, אלהים רומז לבינה, "את" רומז לגדולה וגבורה, "השמים" זהו תפארת, "ואת" רומז לנצח הוד יסוד, "הארץ" רומז למלכות. ⁴ ע"י ש"ב' בחיי.

⁵ הנני משחיתם את הארץ ר' הונא ורבי ירמיה בשם רב כהנא בר מלכיה אפילו ג' טפחים שהמחרישה שולטת בארץ נימוחו משל לבן מלכים שהיה לו פדגוג כל זמן שהיה סורח היה פדגוג שלו נרדה ולבן מלכים שהיה לו מניקה כל זמן שהוא סורח היתה מניקתו נרדת כך אמר הקב"ה הנני משחיתם את הארץ הא אנא מחבל להון ומחבל לארעא עמהון.

⁶ ע"י זהר (ח"ג קטו ע"ב) שזה מידת המלכות.

אתך⁷ (להלן יז ד) ואני זאת בריתי⁸ (ישעיה נט כא) יאמר אף אני תהיה ידי בהם על שהשחיתו את הארץ ולכך אמר (להלן ט יב) זאת אות הברית אשר אני נותן, ימחץ וידיו תרפינה (איוב ה יח) והמשכיל יבין.

(ו יח) והקמתי את בריתי אִתְּךָ וּבָאתָ אֵל הַתְּבָה אֲתָה וּבְנִיךָ וְאֶשְׁתָּךְ וְנִשִּׂי בְנֵיךָ אִתְּךָ: ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת – הברית מעולם היא, והמלה נגזרת מן בראשית ברא אלהים⁹. והנה בריתי כמו ברייתי. והמלה כמו סמוכה, כי היא סמוכה לעולמים שהיו לפנינו, יצוה שתקום ותהיה עם הצדיקים¹⁰. וכן ואני הנני מקים את בריתי אתכם (להלן ט ט) בריתי

⁷ ע"י זהר (ח"א דף סה ע"ב): תו פתח ואמר (בראשית ו יז) ואני הנני מביא את המבול מים מאי טעמא הנני כיון דאמר ואני אלא אני אנכי (נ"א הנני) כלא מלה חדא היא תא חזי בכל אתר אני אתעביד גופא לנשמתא ודאי דמקבלא ממה דלעילא ובגין כך אתרמיז באת קיימא דכתיב (שם יז ד) אני הנה בריתי אתך אני דקיימא באתגליא מזומנת למנדע אני כרסיא למה דלעילא אני דעבידנא נוקמין לדרי דרין ואני כליל דכר ונוקבא כחדא לבתר אתרשים בלחודוי דאזדמן למעבד דינא הנני מביא את המבול מים כיון דאמר מביא את המבול לא ידענא דאיהו מים אלא את המבול לאסגאה מלאך המות דאע"ג דמיא הוה מחבלא (לחבלא בהון מחבלא) (ד"א הוה) אזיל בעלמא לשיצאה באינון מין אני יהו"ה הכי תנינן נאמן אנא לשלמא אגר טב לצדיקיא ולא תפרע מרשיעיא ובגין כך אבטח לון קרא לצדיקיא באני לשלמא אגר טב דלהון לעלמא דאתי ואגזים לרשיעיא לאתפרע מנייהו לעלמא דאתי באני:

תרגום: עוד פתח ואמר, "ואני הנני מביא את המבול מים", למה "הנני", כיון שאמר ואני. אלא אני, אנכי (הנני) הכל דבר אחד. בא וראה, בכל מקום אני נעשה גוף לנשמה ודאי שמקבלת ממה שלמעלה, ולכן נרמז באות הברית, שכתוב "אני הנה בריתי אתך", אני שקיים בגלוי מזומנת לדעת, אני כסא למה שלמעלה, אני שעושה נקמות לדורי דורות, ואני כולל זכר ונקבה כאחד. אחר כך נרשם לבדו, שהזדמן לעשות דין, "הנני מביא את המבול מים", כיון שאמר מביא את המבול, לא ידענו שהוא מים, אלא "את המבול" לרבות מלאך המות, שאף על גב שהיו מים (להשחית בהם), המשחית היה הולך בעולם להשמיד באותם המים. "אני ה", כך שנינו, נאמן אני לשלם שכר טוב לצדיקים ולהיפרע מהרשעים, ולכן הבטיח להם הפסוק לצדיקים ב'אני', לשלם שכר טוב שלהם לעולם הבא, ואינם לרשעים להיפרע מהם לעולם הבא ב'אני'.

וע"י זהר (ח"א דף פט ע"א): רבי יהודה אמר, בגין כך את ה' לא אתיהיב ליה עד דאתגזר, מאי טעמא, דאיהי ממש ברית אקרי, ועל דא כיון דעאל בברית כדן אתיהיבת ליה את ה"א, דכתיב אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, ולא יקרא עוד את שמך אברם תרגום: רבי יהודה אמר, לכן ה"א לא נתנה לו עד שנמול, ולמה, שהיא ממש נקראת ברית. ועל כן, כיון שנכנס בברית, אז נתנה לו האות ה"א, שכתוב "אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים ולא יקרא עוד שמך אברם וגו'".

⁸ ע"י זהר (ח"א צג ע"ב): פתח אידך ואמר כתיב (תהלים כז ג) אם תחנה עלי מחנה וגו' הכי תאנא בזאת אני בוטח מהו בזאת דא את קיימא דזמינא תדיר גבי בר נש ואתרמיזא לעילא ובגיני כך אתמר בזאת כמה דכתיב (בראשית ט יב) זאת אות הברית (שם יז י) זאת בריתי וכלא בחד דרגא ותאנא זה וזאת בחד דרגא אינון ולא מתפרשן ואי תימא אי הכי הא שאר בני עלמא הכי אמאי דוד בלחודוי ולא אחרא אלא בגין דאחידא ביה ואתרמיזא ביה והיא כתר דמלכותא.

תרגום: פתח אחר ואמר, כתוב "אם תחנה עלי מחנה וגו'". כך שנינו, "בזאת אני בוטח", מה זה "בזאת", זו אות הברית המזומנת תמיד אצל אדם, ונרמזה למעלה. ולכן נאמר "בזאת", כמו שכתוב "זאת אות הברית", "זאת בריתי", והכל בדרגה אחת. ושנינו, זה וזאת הם בדרגה אחת ולא נפרדים. ואם תאמר, אם כך, הרי שאר בני האדם כך, למה דוד בלבדו ולא אחר. אלא משום שהיא אחוזה בו ונרמזה בו, והיא כתר המלכות. וע"י עוד זהר (ח"ג קמו ע"א).

⁹ ע"י זהר (ח"א דף נו ע"א): תא חזי כד ברא קב"ה עלמא, עבד האי ברית וקיים עליה עלמא, מנלן דכתיב בראשית ברא שית דא ברית דעלמא קיימא עליה, שית, דמניה נגדין ונפקי ברכאן לעלמא, ועליה אתברי עלמא, ואדם עבר על האי ברית, ואעבר ליה מאתריה (ס"א מעמיה), האי ברית אתרמיזת באת יו"ד את זעירא עקרא ויסודא דעלמא.

תרגום: בא וראה, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, עשה ברית זו והעמיד עליה את העולם. מנין לנו, שכתוב (בראשית) ברא שית, זו הברית שהעולם עומד עליה, שית שממנו שופעים ויוצאים ברכות לעולם, ועליה נברא העולם, ואדם עבר על הברית הזו והעבירה ממקומה (מעמו). ברית זו נרמזה באות יו"ד, אות קטנה עקר ויסוד העולם.

¹⁰ ע"י שער הגילגולים (הקדמה כ"ו) וכן בספר הגילגולים (הנדפס כעת מכ"י בפי' מ"ג) כי כל מה שאירע ליוסף הצדיק בעוה"ז הנה כמו כן אירע למעלה ביוסף הצדיק העליון שהוא ספי' היסוד.

היתה אתו¹¹ (מלאכי ב ה) והמשכיל יבין.

ע"ר' בחיי: וכתב הרמב"ן ז"ל וע"ד האמת הברית מעולם היא, והמלה נגזרת מן בראשית ברא אלהים. והנה בריתי כמו ברייתי. והמלה כמו סמוכה, כי היא סמוכה לעולמים שהיו לפנינו¹². וצוה שתקום ותהיה עם הצדיקים וכן (בראשית ט ט) ואני הנני מקים את בריתי אתכם, (מלאכי ב ה) בריתי היתה אתו, והמשכיל יבין עכ"ל. ובאורו, הברית שהיא נאצלת מעולם הוא הרחמים¹³, וסמוכה לעולמים שהיא מנהג העולמים¹⁴, תקום ותהיה עם הצדיק יסוד עולם, ועם זה תקבל שפע ותשפיע למטה זהו שאמר אתכם.

(ו א) ויאמר ה' לנח בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה כִּי אֶתְּךָ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה: ע"רמב"ן: הודיעו השם כי במדת רחמים¹⁵ ימלט אותו ואת ביתו ויחיה מהם זרע לדורות וזה טעם לחיות זרע על פני כל הארץ (להלן פסוק ג) כי מתחלה אמר להחיות אתך (לעיל ו יט) ורמז לו עתה במדת רחמים על הקרבן להודיע אותו שישעה אל קרבנו ובזכות קרבנו יקיים העולם ולא יכרת עוד מפני מי המבול ועל כן מזכיר בו השם המיוחד¹⁶ כי בכל ענין

¹¹ ע"י זהר (ח"ב קכח ע"ב): תא חזי כל מאן דאחיד בידא דחייבא (ותב לגביה) ואשתדל ביה למשבק ארחא בישא איהו אסתלק בתלת סלוקין מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא גרים לאכפייא סטרא אחרא וגרים דיסתלק קודשא בריך הוא ביקריה וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא ועל האי בר נש כתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום. תרגום: בא וראה כל מי שאוחז ביד הרשע (ושב אליו) ומשתדל בו לעזב דרך רעה הוא עולה בשלש עליות מה שלא עולה כך שום איש אחר גורם לכפות את הצד האחר גורם שמתעלה הקדוש ברוך הוא בכבודו וגורם להעמיד כל העולם בקיומו למעלה ולמטה ועל האיש הזה כתוב בריתי היתה אתו החיים והשלום.

וע"י זהר (ח"א רנח ע"ב): בג"כ עבדין כהני שלמא בעלמא דלא יתוקד עלמא בשלהובי דמזבח וכדין חיים נחתין לעלמא הה"ד (מלאכי ב ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום מאי טעמא חיים בגין דהא עבד שלום וכהני עבדין שלום בקרבנא מאי קרבנא לבן ואדום חלב ודם חלב לקבל ההוא דרגא שופרא דכלא חלב הארץ מתרגמינן שופרא דארעא דם לקבל ההוא דרגא דאקרי נפש דכתיב (ירמיה נא יד) נשבע ה' (צבאות) בנפשו וב"נ כד קריב האי דמא כאילו מקריב נפשיה הה"ד (ויקרא יז יא) כי הדם הוא בנפש יכפר.

תרגום: לכן הכהנים עושים שלום בעולם, שלא ישרף העולם בשלהבות המזבח, ואז יורדים חיים לעולם. זהו שכתוב "בריתי היתה אתו החיים והשלום". למה "חיים", משום שהוא עושה שלום. וכהנים עושים שלום בקרבן. מהו הקרבן, לבן ואדום, חלב ודם. חלב כנגד אותה דרגה של יופי של הכל. חלב הארץ תרגומו יופי הארץ. ודם כנגד אותה הדרגה שנקראת נפש, שכתוב "נשבע ה' (צבאות) בנפשו". ובן אדם, כשמקריב דם זה, כאלו מקריב נפשו. זהו שכתוב "כי הדם הוא בנפש יכפר". ע"י דברינו שם.

¹² היינו מידת היסוד שהוא כלל הר"ק.

¹⁴ ע"י שמות ל' ו ולכן נראה שצריכים לגרוס מנהיג. וע"י בהגר"א בספד"צ כ ע"ב ז"ל: דרגא דז"א שבו מנהיג העולם, והוא שמו של א"ס, ועל ידו מתגלה.

¹⁵ ע"י זהר (ח"א סז ע"א): ויאמר יהו"ה לנח בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ (שם ז א) א"ר שמעון אמאי בכלהו (ד"א ל"ג אמר) אלהי"ם והכא יהו"ה מאי שנא הכא דאתמר יהו"ה שמא עלאה דרחמי אלא רזא איהו דאוליפנא לאו אורח ארעא לקבלא אתתא אושפיזא בהדה אלא ברשו דבעלה אוף הכי (נמי נח) נח בעא לאעלא בתיבותא לאתחברא בהדה ולאוו הוה (ליה) יאות עד דבעלה דתיבה יהב ליה רשו לאעלאה (בהדה) דכתיב בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה וּבְגִין כִּךְ אֶקְרִי הַכָּא יְהו"ה בעלה דתיבה וכדין עאל נח ואתחבר בהדה וכן אוליפנא דלית ליה רשו לאושפיזא למיעאל לביתא אלא ברשו בעלה מאריה דביתא הה"ד לבתר (שם ז) ויבא נח וגו'.

תרגום: "ויאמר ה' לנח בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ". אמר רבי שמעון, למה בכולם (אמר) אלהים וכאן יי, מה שונה כאן שנאמר ה', השם העליון של הרחמים. אלא סוד הוא שלמדנו, אין דרך ארץ שתקבל אשה אורח עמה אלא ברשות בעלה. אף כך (גם נח) נח רצה להכנס לתיבה להתחבר עמה, ולא היה (לו) ראוי עד שבעל התיבה יתן לו רשות להיכנס (עמה), שכתוב "בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה". ולכן נקרא כאן ה', הבעל של התיבה, ואז נכנס נח והתחבר עמה. וכן למדנו, שאין רשות לאורח להיכנס לביית אלא ברשות בעלה, בעל הבית, זהו שכתוב אחר כך "ויבא נח וגו'".

¹⁶ ע"י זר"ח (ג ע"ב): וע"כ כדי שלא יטעה אדם, צוה בקרבנות ואמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. וכי תזבחו זבח תודה לה'. וכי תזבחו זבח שלמים לה'. ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'. הכל לה'. ולא נאמר לאלקים. מ"ט. א"ר אבהו, שם זה הוא משותף, שהמלאכים נקראו אלקים, בני אדם נקראו אלקים, הדיינים נקראו אלקים, ואין אנו יודעים למי מהם זובה, לכך צריך להזכיר השם המיוחד

הקרבנות לא יזכיר אלהים כאשר אזכיר בהניעני לשם בעזרת השם¹⁷.

(ז ב) מכל הבהמה הפהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן הבהמה אשר לא
טהרה הוא שנים איש ואשתו:

עי' ר' בחיי: היה מספיק שיקח שנים שנים לקיום המין אבל צוהו שיקח מהם שבעה לצורך
קרבן והנה החשבון הזה מוכרח בסוד הקרבנות²⁰¹⁹¹⁸ וכבר ידעת מחכמתו של בלעם

לבדו.

¹⁷ עי' ויקרא א ט.

¹⁸ עי' לקמן הערה 34. (זהר ח"ג רנו ע"ב) ולעיל הערה 11.

¹⁹ עי' זהר (ח"א דף עט ע"ב): בספרא דרבי ייסא סבא כתיב הכא ויעבור אברם בארץ וכתיב התם
(שם לג יט) אני אעביר כל טובי והוא רמז לקדושה דארעא דאתי מאתר עלאה כדקא חזי (בראשית
יב ו) עד מקום שכם עד אלון מורה מסטרא דא (דלתתא) לסטרא דא כדקא חזי והכנעני אז בארץ
הא אתמר עד דין שלטא חויה בישא דאתלטיא ואייתי לווטין על עלמא דכתיב (שם ט כד) ארור
כנען עבד עבדים יהיה לאחיו וכתיב (שם ג יג) ארור אתה מכל הבהמה וגו' ותמן אתקריב אברהם
לגבי קב"ה מה כתיב (שם יב ז) וירא יהו"ה אל אברם הכא אתגלי ליה מה דלא הוה ידע ההוא חילא
עמיקא ולשלטא (דשלטא) על ארעא ובגין כך וירא מה דהוה מתכסי מניה וכדין ויבן שם מזבח ליהו"ה
(בראשית יב ז) הנראה אליו כיון דאמר ליהו"ה מהו הנראה אליו אלא הכא אתגלי ליה ההוא דרגא
דשלטא על ארעא ועאל ביה ואתקיים ביה.

ויעתק משם ההרה (בראשית יב ח) מתמן ידע הר ה' וכלהו דרגין דנטיעין בהאי אתר ויט אהלה
בה"א כתיב פריש פרישו וקביל מלכו שמיא בכלהו דרגין דאחידן ביה וכדין ידע (דקב"ה שליט) [קב"ה
דשליט] על כלא וכדין בנה מזבח ותרין מדבחון הוו בגין דהכא אתגלי ליה דהא קב"ה שליט על כלא
וידע חכמה עלאה מה דלא הוה ידע מקדמת דנא ובנה תרין מדבחון חד לדרגא דאתגליא וחד לדרגא
דאתכסיא.

תא חזי דהכי הוה בקדמיא כתיב (שם ז) ויבן שם מזבח לה' והנראה אליו וגו' ולבתר כתיב ויבן
שם מזבח לה' סתם ולא כתיב הנראה אליו וכלא רזא דחכמתא איהו וכדין אתעטר אברהם מדרגא
לדרגא עד דסליק לדרגיה הה"ד (שם ט) ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה דא דרום דהוא חולקיה
דאברהם הלוך ונסוע דרגא בתר דרגא עד דסליק לדרום ותמן אתקשר כדקא יאות וסליק לדרגיה
דדרום כיון דאתעטר אברהם בדרגוי בארעא קדישא (דעאל בארעא) [ועאל בדרגא] קדישא כדין מה
כתיב (שם י) ויהי רעב בארץ דלא הוה ידעי ידיעה לקרבא לגבי דקב"ה.

תרגום: בספרו של רבי ייסא הזקן, כתוב כאן "ויעבור אברם בארץ", וכתוב שם "אני אעביר כל
טובי", והוא רמז לקדושת הארץ שבאה ממקום עליון כראוי. "עד מקום שכם עד אלון מורה", מצד
זה (ל"ג שלמטה) לצד זה כראוי. "והכנעני אז בארץ", הרי נתבאר שעד כעת שולט הנחש הרע
שהתקלל והביא קללות על העולם, שכתוב "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו", וכתוב "ארור אתה
מכל הבהמה וגו'", ושם התקרב אברהם לקדוש ברוך הוא. מה כתוב, "וירא ה' אל אברם", כאן התגלה
לו מה שלא היה יודע אותו הכח העמוק ששולט על הארץ, ולכן "וירא", מה שהיה מכוסה ממנו. ואז
"ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו". כיון שאמר "לה'", מה זה "הנראה אליו". אלא כאן התגלתה לו
אותה הדרגה ששולטת על הארץ, ונכנס בה והתקיים בה.

"ויעתק משם ההרה", משם ידע הר ה' וכל הדרגות הנטועות במקום הזה. "ויט אהלה", כתוב בה"א,
פרש פרישה וקביל מלכות שמים בכל הדרגות שאחוזות בו, ואז ידע שהקדוש ברוך הוא שולט על
הכל, ואז בנה מזבח. ושני מזבחות היו, משום שכאן התגלה לו שהרי הקדוש ברוך הוא שולט על
הכל, וידע החכמה העליונה מה שלא היה יודע מלפני כן. ובנה שני מזבחות, אחד לדרגה הגלויה
ואחד לדרגה הנסתרת.

בא וראה שכך היה, בראשונה כתוב "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו וגו'", ואחר כך כתוב "ויבן שם
מזבח לה'" סתם, ולא כתוב הנראה אליו, והכל הוא סוד של חכמה. ואז התעטר אברהם מדרגה
לדרגה עד שעלה לדרגתו, זהו שכתוב "ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה", זה דרום, שהוא חלקו של
אברהם. הלוך ונסוע דרגה אחר דרגה עד שעלה לדרום ושם נקשר כראוי, ועלה לדרגתו של הדרום.
כיון שאברהם התעטר בדרגתו בארץ הקדושה ונכנס (בארץ) לדרגה הקדושה, אז מה כתוב, "ויהי
רעב בארץ", שלא היו יודעים ידיעה להתקרב אל הקדוש ברוך הוא.

ולענין קרבן, עי' ספר הבהיר אות קט: ואמאי אקרי קרבן, אלא מפני שמקרב הצורות הכחות
הקדושות כדכתיב (יחזקאל ל"ז י"ז) וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך, ואמר
לריח ניחוח, ואין ריח אלא באף, ואין נשימה שהיא הריח אלא באף, ואין ניחוח אלא ירידה דכתיב
(ויקרא ט' כ"ב) וירד ומתגרמין ונחית, והרוח יורד ומתייחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב עי'
הקרבן, והיינו דאקרי קרבן. ועי' לעיל הערות 20 (זהר ח"ג רנו ע"ב) ו11.

²⁰ עי' זהר (ח"א כח ע"א): זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי דא שכינתא נערה המאורסה לגבי
עמודא דאמצעייתא אתמר בה זאת הפעם וגו' אנא ידענא דאיהי עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת

ודאי יקרא אשה מסטרא עלאה דאיהי אמ"א כי מאיש לקחה זאת מסטרא דאב"א דאיהו י'. תרגום: "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי", זו שכינה, נערה המאורסה לעמוד האמצעי, נאמר בה "זאת הפעם וגו'", אני ידעתי שהיא עצם מעצמי ובשר מבשרי, "לזאת" ודאי "יקרא אשה" מצד עליון שהיא אמא, "כי מאיש לוקחה זאת", מצד של אבא שהוא י'. ועי' הערה הבאה בשם התיק"ז קיא ע"ב.

מאחר וזה ענין כללי, הארכנו.

עי' תיק"ז (כג ע"א): ובגין דא מאן דבעי לאשגא למלכא לית ליה רשו לאשגא ליה אלא בשכינתא הה"ד אל יתהלל וכו' כי אם בזאת וגו' ואהרן כד עאל לקדש קודשין ביומא דכפורי בה הוה עאל דכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש דאיהי עת לעשות לה' ומשה בגינה אתקיים בעלמא (נ"א עלמא דא בתר דמית) הה"ד וזאת הברכה אשר וגו' ובה עביד עשר מכתשין לפרעה הה"ד ואולם בעבור זאת העמדתין ועקב בגין דהוה ידע דכל רעותא דמלכא בה מני לבנוי עלה דלא יעלון קדם מלכא אלא בה וכל שאלתין דילהון בצלותין ובעותין למלכא דיהון בה הה"ד וזאת אשר דבר להם אביהם וגו' ודוד בגין דהוה ידע דכל רעותא וחילא ותוקפא דמלכא בה אמר (תהלים כ"ז) אם תחנה וגו' בזאת אני בוטח דאתמר עלה ומלכותו בכל משלה ומאן דלא שת לבו גם לזאת עליה אתמר וכסיל לא יבין את זאת.

תרגום: ולכן, מי שרוצה להשיג את המלך, אין לו רשות להשיג אותו אלא עם השכינה, זהו שכתוב "אל יתהלל וכו' כי אם בזאת יתהלל וגו'" (ירמיה ט כב). ואהרן כשנכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים, בה היה נכנס, שכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שהיא "עת לעשות ליהוה". ומשה בשבילה התקיים בעולם (עולם זה אחר שמת) זהו שכתוב "וזאת הברכה אשר ברך וגו'", ובה עשה עשר מכות לפרעה, זהו שכתוב "ואולם בעבור זאת העמדתין". ויעקב משום שהיה יודע שכל רצונו של המלך בה, צוה את בניו עליה שלא יכנסו לפני המלך אלא בה, וכל משאלותיהם בתפילות ובקשות למלך שיהיו בה, זהו שכתוב "וזאת אשר דבר להם אביהם וגו'" (בראשית מט כח). ודוד משום שהיה יודע שכל הרצון והכח והתוקף של המלך הוא בה, אמר "אם תחנה וגו' בזאת אני בוטח". שנאמר עליה "ומלכותו בכל משלה", ומי שלא שת לבו גם לזאת, עליו נאמר "וכסיל לא יבין את זאת".

עי' זהר (ח"ג דף רנו ע"ב): כל קרבנין ועלוון אינון ליהוה ואתקריאת קרבן על שם דאתקריבו בה כל כנויין ליהוה ובגין דא אתמר עלה קרבנו קערת כסף אחת לית דרגא דאתקריב לגבי יהוה פחות מנה ולית צלותא ופקודא מכל פקודין דאורייתא וכל קרבנין ועלוון דאינון לבר מנה בכל דרגין דספיראן לא מתקבלן קדם יהוה לבר מנה ובגין דא אתמר עלה בזאת יבא אהרן אל הקדש ובג"ד אמר נביא כי אם בזאת יתהלל המתהלל:

תרגום: כל הקרבנות והעולות הם ליהוה, ונקראת קרבן על שם שמתקרבין בה כל הכנויים ליהוה. ומפני זה נאמר עליה "קרבנו קערת כסף אחת", אין דרגה שנקרבת לגבי יהוה פחותה ממנה, ואין תפלה ומצוה מכל מצוות התורה וכל קרבנות ועולות שהם לחוץ ממנה בכל דרגות הספירות, לא מתקבלות לפני יהוה חוץ ממנה. ומפני זה נאמר עליה "בזאת יבא אהרן אל הקדש", ומפני זה אמר הנביא "כי אם בזאת יתהלל המתהלל".

ועי' תיק"ז (יב ע"ב): ובגין דאורייתא מינה אתיהיבת אמר למשה וראית את אחורי וכו' דלית נביא וחכם יכיל לעאלא לעילא פחות מן דא ובגין דא אתקריאת מפתחות החיצוניים אנפין דילה ואנפין דלגאו מפתחות הפנימיים והא אתמר לעיל דאם בר נש לית בידוי מפתחות החיצוניים במאי ייעול ובגין דא אתמר בה זה השער לה'.

ובגין דלית השגה לנביא וחזוה וחכם פחות מינה אמר הנביא כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי ובגין דא יעקב אוליף לה לבנוי ויהיב לון קבלה מינה הדא הוא דכתיב וזאת אשר דבר להם אביהם ודוד דהוה ליה קבלה מינה אמר לגבה אם תחנה עלי מחנה וכו' רמיז לה בהאי תגא וסליק מחשבתי לגבה ואמר לא יירא לבי וכו'.

תרגום: ומשום שהתורה נתנה ממנה, אמר למשה (שמות לג כג) "וראית את אחרי וכו'", שאין נביא וחכם יכול להכנס למעלה פחות מזה, ולכן נקראים מפתחות החיצוניים הפנים שלה, ופנים שבפנים מפתחות הפנימיים, והרי נתבאר למעלה שאם אין לאיש בידיו מפתחות החיצוניים במה יכנס, ומשום זה נאמר בה (תהלים קיח כ) "זה השער ליהוה".

ומשום שאין השגה לנביא וחזוה וחכם פחות ממנה, אמר הנביא "כה אמר יהוה אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם בזאת יתהלל וכו' וידוע אותי" (ירמיה ט כב), ולכן יעקב למד אותה לבניו, ונתן להם קבלה ממנה. זהו שכתוב (בראשית מט כח) "וזאת אשר דבר להם אביהם", ודוד שהיה לו קבלה ממנה, אמר לה (תהלים כז ג) "אם תחנה עלי מחנה וכו'", רמז אותה בכתר הזה, והעלה מחשבתו אליה, ואמר (שם) "לא יירא לבי וכו'".

ועיי"ש (כ ע"א): ואינון שבע ספירן כלילן בשבע שמהן וכלהו כלילת לון בת שבע ולית ספירה מכלהו ספירן דיהא לה רשו לארקא ברכאן ולאשפעא לתתאין אלא בבת שבע בגין דאיהי קשורא דכלהו ספירן דאי ספירן הוו מריקין לבר מינה הוה פרודא ובגין דא לית רשו לארקא ספירא לשום אתר בר מינה לגבי תתאין ובגין דא אתמר בה אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת יבא אהרן אל הקדש דלית רשו לנביא וחכימא למנדע לעילא שום מדע אלא בה ובגינה אתמר ומשה עלה

שארז"ל (דברים לד י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם צוה לבלק ואמר (במדבר כג א) בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים ואמר עוד (שם ד) את שבעת המזבחות ערכתי.

(זו כב): כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בתרבה מתו: עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, מלת "כל" רמז למדת "כל" אשר בה נתברך אאע"ה, והיא הספירה העשירית²²¹, ומשם פורחות הנשמות²³. וזה שתקנו רבותינו ז"ל לומר ביום שבת נשמת כל ח²⁴, וזהו (שמות לא יז) כי בו שבת וינפשי²⁵, והוא

אל האלה"ם ודוד בגינה אמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' איהו שלימו אדם שלימו דיחודא שלימו דשמא קדישא שלימו דכל ספירה וספירה. תרגום: ואותן שבע ספירות כלולות בשבעה שמות. ואת כולם כוללת בת שבע, ואין ספירה מכל הספירות שיהיה לה רשות להוריק ברכות ולהשפיע לתחתונים אלא בבת שבע, משום שהיא הקשר של כל הספירות, שאם הספירות היו מריקות מחוץ לה היה פרוד. ומשום זה, אין רשות לספירה להריק לשום מקום פרט לה אל התחתונים, ומשום כך נאמר בה "אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם בזאת" (ירמיה ט כב), "בזאת יבא אהרן אל הקדש" (ויקרא טז ג), שאין רשות לנביא וחכם לדעת למעלה שום מדע אלא בה, ובשבילה נאמר "ומשה עלה אל האלה"ם" (שמות יט ג), ודוד אמר בגללה "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום ליהו"ה" (תהלים קלב ד - ה), הוא שלמות האדם, שלמות היחוד, שלמות השם הקדוש, שלמותה של כל ספירה וספירה. עי' זהר (ח"א דף רנא ע"ב, והוא גם מופיע בזו"ח ח ע"א, ובתז"ח מט ע"ד): ולקביל האי דרגא עבד שלמה ימא לתתא עומד על שנים עשר בקר והאי ימא לעילא אקרי י"ם מ"ט אקרי ים אלא בגין ההוא דרגא דצדיק דאמלי להאי ים אקרי יום דכתיב ויקרא אלקים לאור יום וכתוב אור זרוע לצדיק והאי נהיר ברזא דשמא קדישא דביה אמלי להאי ים דאקרי ה"א תתאה [בתרא דשמא קדישא] הה"ד כל הנחלים הולכים אל הים כ"ל דא דרגא דצדיק דאקרי כל בגין דכל תפנוקין נפקין מניה הנחלים אלין חמש דרגין דעמיה הולכים אל הים לאמלי לה. תרגום: וכנגד הדרגה הזו עשה שלמה הים שלמה עומד על שנים עשר בקר, והים הזה למעלה נקרא י"ם. למה נקרא ים, אלא משום אותה דרגה של צדיק שממלאת הים הזה נקרא יום, שכתוב "ויקרא אלהים לאור יום", וכתוב "אור זרוע לצדיק", וזה מאיר בסוד של השם הקדוש, שבו ממלא לים הזה שנקרא ה"א תחתונה (אחרונה של השם הקדוש). זהו שכתוב "כל הנחלים הולכים אל הים", וכל זה דרגת הצדיק שנקראת "כל", משום שכל התפנוקים יוצאים ממנו. הנחלים אלו חמש הדרגות ועי' רמב"ן לקמן כד א.

²² עי' זו"ח (נא ע"א): ה' האחרונה הזו נקראת כלה כשמחבר עמה כל. ²³ עי' זהר (ח"א יג ע"א): אבל נשמתא ד' ישראל נפקא מגו גופא דההוא אילנא ומתמן פרחין נשמתין לגו האי ארץ גו מעהא לגו רזא (מלאכי ג יב) כי תהיו אתם ארץ חפץ ועל דא ישראל בן יקר דהמו מעהא עליה ואקרון (ישעיה מו ג) העמוסים מני בטן ולא מגדפין לבר. תרגום: אבל נשמת ישראל [לאפוקי נשמת הגר] יוצאת מתוך הגוף של האילן ההוא, ומשם פורחות הנשמות לתוך הארץ הזו לתוך מעיה לפני ולפנים. ה' הסוד "כי תהיו אתם ארץ חפץ". ועל זה ישראל בן יקר שהמו מעיה עליו, ונקראים "העמוסים מני בטן" ולא מהכנפים החוצה. ²⁴ עי' זהר (ח"ג דף כט ע"א): ונפש דתלמיד חכם אתקריאת שבת מלכתא נפש יתירה דשבת ועונג דיליה נשמת חיים ורוח שכלי ואינון נשמה יתירה רוח יתירה על נשמה ורוחא ונפשא דאינון עבדין דשלטין בגופא דיומין דחול נשמה יתירה נשמת כל חי כתר בראש צדיק דאיהו יום שבת. תרגום: והנפש של תלמיד חכם נקראת שבת המלכה, נפש יתרה של שבת, והעונג שלה נשמת חיים, ורוח שכלי, והם נשמה יתרה רוח יתרה על נשמה, ורוח ונפש שהם עבדים ששולטים בגוף של ימות החול, נשמה יתרה נשמת כל חי, כתר בראש צדיק, שהוא יום השבת. ²⁵ עי' זהר (ח"ג קכב ע"ב): ובהאי קחו עמכם דברים ושובו אל יי' ובהאי דיהא בכון היראה והאהבה והתורה יתחזר יהו"ה דאיהו בינה תשובה ו' תשוב לגבי ה' דאיהו עובדא דבראשית ואיהי ל"ב אלהים וישתלים יהו"ה ובה יהא לנכון נייחא מכלא ובה שבת וינפש ובה יתכליל יהו"ו ובג"ד ויכלו שלימו דכלא בה אתברי כל עלמא ועלה קיימין שמיא וארעא וימא וכל בריין דאתברון דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם ואם היא אתרחקת מעלמא אפילו רגעא כלא אתחרב ואתבטל ולא הוי קיומא בעלמא האי ה' לא תיזיל מגופא ובה קיימא וכד היא תיזיל מיניה הוא סם המות תיתי ותשרי עליה דתתקרי טומאה נבלה פסולה מלאך המות חשך אפלה ושריא על גופא דב"נ ובההוא זמנא אתקרי ב"נ מת ורזא דמלה כי לא אחפוץ במות המת נאם יי' אלהים והשיבו וחי. תרגום: ובזה קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ובזה שתהיה בכם היראה והאהבה והתורה, יחזור יהו"ה שהוא בינה, תשובה, ו' תשוב לה, שהיא מעשה בראשית, והיא ל"ב אלהים וישתלם יהו"ה,

מֵעֵינַן הַבְּרִכּוֹת²⁶ וְיִסּוּד הַחַיִּים, וְזֶהוּ (בְּרֵאשִׁית ב ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי²⁷. וְלִכְךָ אָמַר אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפּוּי, וְכִלְל בּוֹזֵה כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר בָּהֶם נִשְׁמַת חַיִּים, וְשֹׂאֵר בְּעַלֵּי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה גַם כֵּן שְׁבָהֶם רוּחַ חַיִּים, לֹא נִשְׁמַת חַיִּים. וְהוֹדִיעֵנו בּוֹזֵה כִּלְל כָּל בְּעַלֵּי חַיִּים. וְרִמּוּז הַמִּדָּה שֶׁהִיא סִבַּת חַיִּי כָּל הַחַיִּים²⁸. וַיֵּשׁ הַתְּעוּרֹרוֹת גְּדוֹל בְּטַעֲמוֹ, כִּי הוּא בְּפוֹר גְּדוֹל אֶחָד²⁹, וְאֵין זוּלָתוֹ בְּמִקְרָא וְהֵבֵן זֶה.

(ז כג) וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשְׁאַר אֶדְנָה וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּכָה:

ע"י רמב"ן: וימחו מן הארץ – פירשו הכפול לומר כי נשכח זכרם שאין להם זרע ומה צורך לאמר כן אחר שמתו הכל אולי מפני העופות ומקצת השרץ לאמר שלא נשאר בהם ביצים בכל עץ או תחת הארץ כי הכל נמוחו.

ויתכן שיהא שיעור הכתוב וימח את כל היקום אשר על פני האדמה כי מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים נמוחו מן הארץ לא נשאר רק נח ורבותינו דרשו (סנהדרין קח ע"א) וימח בעולם הזה וימחו מן הארץ מן העולם הבא עשו הארץ הנזכרת כאן ארץ החיים וכבר רמזתי סודה³⁰ (לעיל א כו, ו יג).

ובה תהיה לכם מנוחה מהכל, ובה שבת וינפש, ובה יכלל יה"ו. ומשום זה ויכלו, שלמות הכל, בה נברא כל העולם, ועליה עומדים שמים וארץ והים וכל הבריות שנבראו, שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", בה' בראם. ואם היא תתרחק מהעולם אפילו רגע, הכל יחרב ויתבטל, ולא תהיה עמידה לעולם. ה' זאת לא תלך מהגוף, ובו הוא עומד, וכשהיא תלך ממנו, הוא סם המות יבא וישרה עליו, שתקרא טמאה נבלה פסולה, מלאך המות חושך אפלה ושורה על גוף האיש, ובאותו זמן נקרא האדם מת, וסוד הדבר, כי לא אחפוץ במות המת נאם ה' אלהים והשיבו וחיו.

²⁶ ע"י זהר (ח"א דף לב ע"ב): על הפסוק גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום, שזה מדבר על מידת היסוד.

אמנם ע"י ר' בחיי שמשמע שזה בינה ע"י זהר (ח"א דף א ע"ב) הכא נעשה אדם, וכתוב התם נעשה ונשמע, בארצנו דא יום שבת דאיהו דוגמת ארץ החיים (שהוא עולם הבא, עולם הנשמות עולם הנחמות).

ויתכן שזה גם מלכות וגם יסוד שזה חיבור שניהם כנ"ל הערה 21 וזה גם בינה ששורש כל יזווג משם וצ"ע.

²⁷ ע"י זהר (ח"א עח ע"א): רבי שמעון אמר ואעשך לגוי גדול מסטרא דימינא ואברכך מסטרא דשמאלא ואגדלה שמך מסטרא דאמצעייתא והיה ברכה מסטרא דארעא דישראל הא הכא כרסייא דארבע סמכין דכלהו כלילין ביה באברהם מכאן ולהלאה ברכאן לאחריני דמתזני מהכא דכתיב (שם ג) ואברכה מברכך.

תרגום: רבי שמעון אמר, "ואעשך לגוי גדול" מצד הימין, "ואברכך" מצד השמאל, "ואגדלה שמך" מצד האמצע, "והיה ברכה" מצד של ארץ ישראל. הנה כאן כסא של ארבעה עמודים שכולם כלולים באברהם. מכאן והלאה ברכות לאחריים שנזונים מכאן, שכתוב "ואברכה מברכך".

²⁸ ע"י אד"ר (קל ע"ב) שבב' נקבי האף דא"א: מחד נוקבא חיין ומחד נוקבא חיין דחיין.

²⁹ ע"י תיקר"ז (דף ל ע"א): בההוא זמנא דיהון תרין שמהן כחדא אתערא ברתא דמלכא בשיר השירים ומשלי וקהלת דאינון שלשת אלפים משל תלת יוד"ן דאינון תלת טפין דמוחא דנחתין מן י' (נ"א ו') ולאן אתמשכו לגבי צדיק דאיהו קשת ומה דהוה קטן אתעביד גדול ורזא דמלה שופר הולך פזר גדול

מתי יהא זריק חץ בדיוקנא דא

תרגום: באותו זמן שהיו שתי שמות יחד מעורבב ביתו של מלך בשיר השירים ומשלי וקהלת שהם ג' אלפים משל שלש יודין שהם תלת טיפות של המוחין שיורדים מן י' ולאן נמשכו לגבי צדיק שהוא

קשת ומה שהיה קטן נעשה גדול וסוד הדבר שופר הולך פזר גדול מתי יהא זורק חץ בצורה זו

³⁰ ע"י זהר (ח"א דף סט ע"א): תא חזי בההוא זמנא דזמין קב"ה לאחייהא מתייא כל אינון מתין דישתכחון לבר בשאר ארעין נוכראין קב"ה יברא לון (גופייהו) (נ"א) יוקים לון בגופייהו) כדקא חזי דהא גרמא חד דאשתאר ביה בבר נש תחות ארעא ההוא גרמא יתעביד כחמירא בעיסה ועליה יבני קב"ה כל גופא ולא יהיב לון קב"ה נשמתין אלא בארעא דישראל דכתיב (יחזקאל לז יב) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל דיתגלגלון תחות ארעא ולבתר מה כתיב (שם יד) ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו' דהא בארעא דישראל יקבלון נשמתין כל אינון בני עלמא.

ע"י ר' בחיי: זה כלל גדול לכל בעלי היים שנמחו באותם המים הרותחין וימחו מן הארץ הם נמחו מן הארץ וכחותם מן השמים וכבר ידעת כי כל הכחות יש להם מנוי ופעולה בשפלים וכיון שנמחו מפעולת הארץ הרי שנתבטלה למעלה הכח והמנוי³¹ שלהם ואין הכוונה שיתבטלו במבול הכחות העליונים אלא שפסק השפע שלהם שלא השפיעו למטה גם לא קבלו שפע מלמעלה מן הקו האמצעי³² המשפיע לכל מושפע וכיון שפסקו כל היונקים שפע לא נשאר בזמן המבול בשום כח שבעולם שפע כי אם בקו האמצעי לבדו והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים כט י) ה' למבול יושב³³ וישב ה' מלך לעולם ומלת ישב במקום הזה כמו נשאר כלומר הוא לבדו וכמוהו (תהלים ט ח) וה' לעולם ישב וזהו מאמר רבותינו ז"ל (זבחים ק"ג ע"א) שלא היה המבול על ארץ ישראל כלומר שלא ירד הגשם עליה מן השמים והנה זה לכבוד הארץ ולמעלתה שלא נפתחו עליה ארבות השמים ולא נבקעו תחתיה מעינות תהום רבה כי היא קו האמצעי של מטה כנגד קו האמצעי של מעלה והבן זה.

(ח ב) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבְּחֹהוּ; ע"י ר' בחיי: כיון נח בקרבנותיו סדר הבניין ממטה למעלה, המזבח תחלה, ומשם לרחמים,

בר אלן דאסתאבו וסאיבו ארעא באלין כתיב (בראשית ז כג) וימחו מן הארץ מן הארץ דייקא ואע"ג דאקשו ואפליגו קדמאי על דא וימחו כמה דאת אמר (תהלים סט כט) ימחו מספר חיים א"ל רבי שמעון ודאי לית לון חולקא בעלמא דאתי דכתיב וימחו מן הארץ וכתיב (ישעיה ס כא) לעולם יירשו ארץ אבל יקומון בדין ועלייהו כתיב (דניאל יב ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם [ופלוגתא בהא אבל כלא כמה דאוקמוה חברייא] תרגום: בא וראה, באותו הזמן שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיות המתים, כל אותם מתים שימצאו בחוץ בשאר ארצות נכריות, הקדוש ברוך הוא יברא להם גופיהם (יעמידם בגופם) כראוי, שהרי עצם אחת שנשארת באדם תחת הארץ, ואותה עצם תעשה כשאור שבעיסה, ועליה יבנה הקדוש ברוך הוא את כל הגוף. ולא יתן הקדוש ברוך הוא להם נשמות אלא בארץ ישראל, שכתוב "הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל", שיתגלגלו תחת הארץ. ואחר כך מה כתוב, "ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו'", שהרי בארץ ישראל יקבלו נשמות של כל אותם בני העולם.

פרט לאלו שנטמאו וטמאו את הארץ. באלה כתוב "וימחו מן הארץ", דוקא מן הארץ. ואף על גב שהקשו ונחלקו הראשונים על זה. "וימחו" כמו שנאמר "ימחו מספר חיים". אמר לו רבי שמעון, ודאי שאין להם חלק בעולם הבא, שכתוב "וימחו מן הארץ", וכתוב "לעולם יירשו ארץ". אבל יקומו בדין, ועליהם כתוב "ורבים מישני עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם". והמחלוקת בה, אבל הכל כפי שבארוה החברים.

³¹ ע"י (ב"ר פ"י ס"ו ו): בר סירא אמר אלוה העלה סמים מן הארץ בהם הרופא מרפא את המכה ובהם הרוקח מרקח את המרקחת א"ר סימון אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל הה"ד (שם לח) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וגו'.

³² ע"י תיקו"ז (טז ע"ב): וק"י פנה למזרח, ונטיל ליה עמודא דאמצעיתא.

³³ ע"י זהר (ח"ב רכז ע"ב): ועל דא ויהו"ה באתגלייא ולא שיצי כלא אלה"ם סתים ובעי לאסתמרא דהא כלא שיצי ועל דא אלה"ם בלחודוי הוה ורזא דא (תהלים כט י) יהו"ה למבול ישב מהו ישב אלמלא קרא כתיב לא יכלינן למימר ישב ישב בלחודוי דלא אתא עם דינא כתיב הכא ישב וכתיב התם (ויקרא יג מו) בדד ישב בלחודוי.

תרגום: ועל זה וה' בגלוי ולא השמיד הכל אלהים נסתר וצריך להשמר שהרי משמיד הכל ולכן אלהים לבדו היה וסוד זה ה' למבול ישב מה זה ישב אלמלא מקרא כתוב לא יכולים לומר ישב ישב לבדו שלא בא עם דין כתוב כאן ישב וכתוב שם (ויקרא יג) בדד ישב לבדו.

זהו שאמר לה³⁵³⁴, ומן הרחמים מתעלה ומתיחס הכל במעלה העליונה שהוא עלת העלות

³⁴ ע"י זהר (ח"א סט ע"ב): פתח ואמר ויבן נח מזבח ליהו"ה ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח (בראשית ח כ) ויבן נח מזבח דא איהו מזבח דאקריב ביה אדם קדמאה נח אמאי קריב עולה דהא עולה לא סלקא אלא בגין הרהורא דלבא (דרעותא) ונח במה חב אלא נח הרהר ואמר הא קב"ה גזר דינא על עלמא דיתחרב דילמא בגין דשיזב לי כל זכותא פקע לי ולא ישתאר לי זכו בעלמא מיד ויבן נח מזבח ליהו"ה ההוא מזבח דאקריב ביה אדם הראשון הוה אי הכי אמאי ויבן אלא בגין דחייבי עלמא גרמו דלא קיימא בדוכתיה כיון דאתא נח כתיב ביה (שם) ויבן ויעל עולות עלת כתיב חדא כתיב (ויקרא א יג) עולה הוא אשה ריח ניחח ליהו"ה (לעולם עולה סלקא דכר אי) עולה סלקא דכר ולא סלקא נוקבא דכתיב (שם ג) זכר תמים יקרבינו אמאי כתיב אשה דהא אש בעי לאשתכחא תמן אלא אע"ג דעולה אתקריב דכר ולא תריה אתקריב נוקבא לא בעיא לאתפרשא מניה אלא בה אתקריב בגין לחברא דא בדא דסלקא נוקבא לגבי דכורא לאתחברא כחדא ואע"ג דאשה לשום אישים נח אצטריך ליה למקרב עולה דאיהו באתר דדכורא עבד ליה קב"ה לאתחברא ולאעלאה בתיבה ועל דא אקריב עולה עולה הוא אשה אש ה' דאתחבר (בה) שמאלא בנוקבא דהא (כל) נוקבא מסטרא דשמאלא קא אתיא ודכורא מסטרא דימינא באתר דבוקותא דא בדא ובגין כך אקרי (עולה) נוקבא אשה אשה קטירו דרחימו דאחיד בה שמאלא לסלקא לה לעילא ולא תקשרא כחדא ובגין כך (ד"א כתיב) עולה הוא אשה קשירו דדכר ונוקבא דא בדא:

תרגום: פתח ואמר, "ויבן נח מזבח לה" ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח". "ויבן נח מזבח", זה הוא המזבח שהקריב בו אדם הראשון. למה נח הקריב עולה, שהרי עולה לא עולה אלא בשביל הרהור הלב הרצון, ונח במה חטא. אלא נח הרהר ואמר, הרי הקדוש ברוך הוא גזר דין על העולם שיחרב, אולי משום שמציל אותי פקעה כל זכותי ולא תשאר לי זכות בעולם, מיד "ויבן נח מזבח לה". וזה היה אותו מזבח שבו הקריב אדם הראשון. אם כך, אז למה "ויבן". אמאי משום שרשעי העולם גרמו שלא עמד במקומו. כיון שבא נח, כתוב בו "ויבן". "ויעל עולות", כתוב עֹלֹת, אחד. כתוב "עולה הוא אשה ריח ניחוח לה", (לעולם עולה עולה זכר, אם) "עולה" עולה זכר ולא עולה נקבה, שכתוב "זכר תמים יקרבינו". למה כתוב "אשה", שהרי אש צריכה להמצא שם. אלא אף על גב שעולה נקרבת זכר ולמקומה נקרבת, הנקבה לא צריכה להיפרד ממנו, אלא עמה נקרב, בשביל לחבר זה עם זה. שעולה הנקבה אל הזכר להתחבר כאחד. ואף על גב שאשה לשום אישים. נח היה צריך להקריב עולה, שהוא במקום של הזכר, ועשה אותו הקדוש ברוך הוא להתחבר ולהיכנס לתיבה, ועל זה הקריב עולה. עולה הוא אשה, אש ה', שהתחבר (עמה) השמאל, בנקבה, שהרי (כל) נקבה מצד השמאל באה, וזכר מצד הימין בהתדבקות זה בזה, ולכן נקראת (עולה) נקבה אשה. "אשה" קשר של האהבה שאוחז בה השמאל להעלותה למעלה ולהתקשר כאחד, ולכן כתוב "עולה הוא אשה", הקשר של זכר ונקבה זה עם זה. וע"י לעיל פרשת בראשית הערה 20 (זהר ח"ג רנו ע"ב) והערה 11. ולענין מזבח ע"י לקמן **Error! Bookmark not defined.**

³⁵ ע"י זהר (ח"א דף עט ע"ב): בספרא דרבי ייסא סבא כתיב הכא ויעבור אברם בארץ וכתב התם (שם לג יט) אני אעביר כל טובי והוא רמז לקדושה דארעא דאתי מאתר עלאה כדקא חזי (בראשית יב ו) עד מקום שכם עד אלון מורה מסטרא דא (דלתתא) לסטרא דא כדקא חזי והכנעני אז בארץ הא אתמר דעד כדן שלטא חויה בישא דאתלטא ואייתי לוטין על עלמא דכתיב (שם ט כד) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו וכתב (שם ג יג) ארור אתה מכל הבהמה וגו' ותמן אתקריב אברהם לגבי קב"ה מה כתיב (שם יב ז) וירא יהו"ה אל אברם הכא אתגלי ליה מה דלא הוה ידע ההוא חילא עמיקא ולשלטא (דשלטא) על ארעא ובגין כך וירא מה דהוה מתכסי מניה וכדן ויבן שם מזבח ליהו"ה (בראשית יב ז) הנראה אליו כיון דאמר ליהו"ה מהו הנראה אליו אלא הכא אתגלי ליה ההוא דרגא דשלטא על ארעא ועאל ביה ואתקיים ביה.

ויעתק משם ההרה (בראשית יב ח) מתמן ידע הר ה' וכלהו דרגין דנטיעין בהאי אתר ויט אהלה בה"א כתיב פריש פרישו וקביל מלכו שמיא בכלהו דרגין דאחידן ביה וכדן ידע (דקב"ה שליט) [קב"ה דשליט] על כלא וכדן בנה מזבח ותרין מדבחן הוו בגין דהכא אתגלי ליה דהא קב"ה שליט על כלא וידע חכמה עלאה מה דלא הוה ידע מקדמת דנא ובנה תרין מדבחן חד לדרגא דאתגליא וחד לדרגא דאתכסיא.

תא חזי דהכי הוה בקדמיתא כתיב (שם ז) ויבן שם מזבח לה' והנראה אליו וגו' ולבתר כתיב ויבן שם מזבח לה' סתם ולא כתיב הנראה אליו וכלא רזא דחכמתא איהו וכדן אתעטר אברהם מדרגא לדרגא עד דסליק לדרגיה הה"ד (שם ט) ויסע אברם הלון ונסוע הנגבה דא דרום דהוא חולקיה דאברהם הלון ונסוע דרגא בתר דרגא עד דסליק לדרום ותמן אתקשר כדקא יאות וסליק לדרגיה דדרום כיון דאתעטר אברהם בדרגוי בארעא קדישא (דעאל בארעא) [ועאל בדרגא] קדישא כדן מה כתיב (שם י) ויהי רעב בארץ דלא הוה ידעי ידיעה לקרבא לגבי דקב"ה.

תרגום: בספרו של רבי ייסא הזקן, כתוב כאן "ויעבור אברם בארץ", וכתוב שם "אני אעביר כל טובי", והוא רמז לקדושת הארץ שבאה ממקום עליון כראוי. "עד מקום שכם עד אלון מורה", מצד זה (ל"ג שלמטה) לצד זה כראוי. "והכנעני אז בארץ", הרי נתבאר שעד כעת שולט הנחש הרע שהתקלל והביא קללות על העולם, שכתוב "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו", וכתוב "ארור אתה

יתברך³⁶. וזהו שאמר ויעל עולות במזבח, עלת כתיב. וכן אמר הנביא (ישעיה ס ז) יעלו לרצון על מזבחי ובית תפארת אפאר וכן במנוח לא מצינו בו שעשה מזבח והזכיר תחלה (שופטים יג ב) מעל המזבח ואח"כ השמימה ומשם אל המעלה העליונה שהיא עלה ואז חוזר השפע מעלה לרחמים ומן הרחמים למזבח הנקרא לב וממנו לעליונים ולתחתונים וזהו שאמר וירח ה' את ריח הניחח³⁷ כלומר המשיך המשיכת השפע היורד מעלת העלות ואז אמר אל לבו לא

מכל הבהמה וגו', ושם התקרב אברהם לקדוש ברוך הוא. מה כתוב, "וירא ה' אל אברם", כאן התגלה לו מה שלא היה יודע אותו הכח העמוק ששולט על הארץ, ולכן "וירא", מה שהיה מכוסה ממנו. ואז "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו". כיון שאמר "לה'", מה זה "הנראה אליו". אלא כאן התגלתה לו אותה הדרגה ששולטת על הארץ, ונכנס בה והתקיים בה. "ויעתק משם ההרה", משם ידע הר' ה' וכל הדרגות הנטועות במקום הזה. "ויט אהלה", כתוב בה"א, פרש פרישה וקיבל מלכות שמים בכל הדרגות שאחוזות בו, ואז ידע שהקדוש ברוך הוא שולט על הכל, ואז בנה מזבח. ושני מזבחות היו, משום שכאן התגלה לו שהרי הקדוש ברוך הוא שולט על הכל, וידע החכמה העליונה מה שלא היה יודע מלפני כן. ובנה שני מזבחות, אחד לדרגה הגלויה ואחד לדרגה הנסתרת.

בא וראה שכך היה, בראשונה כתוב "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו וגו'", ואחר כך כתוב "ויבן שם מזבח לה'" סתם, ולא כתוב הנראה אליו, והכל הוא סוד של חכמה. ואז התעטר אברהם מדרגה לדרגה עד שעלה לדרגתו, זהו שכתוב "ויסע אברם הלוח ונסוע הנגבה", זה דרום, שהוא חלקו של אברהם. הלוח ונסוע דרגה אחר דרגה עד שעלה לדרום ושם נקשר כראוי, ועלה לדרגתו של הדרום. כיון שאברהם התעטר בדרגתו בארץ הקדושה ונכנס (בארץ) לדרגה הקדושה, אז מה כתוב, "ויהי רעב בארץ", שלא היו יודעים ידיעה להתקרב אל הקדוש ברוך הוא.

ולענין קרבן, עי' ספר הבהיר אות קט: ואמאי אקרי קרבן, אלא מפני שמקרב הצורות הכחות הקדושות כדכתיב (יחזקאל ל"ז ז') וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך, ואמר לריח ניחות, ואין ריח אלא באף, ואין נשימה שהיא הריח אלא באף, ואין ניחות אלא ירידה דכתיב (ויקרא ט' כ"ב) וירד ומתגרמין ונחית, והרוח יורד ומתייחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב ע"י הקרבן, והיינו דאקרי קרבן. ועי' לעיל הערות 20 (זהר ח"ג רנו ע"ב) 111.

³⁶ עי' זהר (ח"ב מב ע"ב): הכי עלת העלות עביד עשר ספירות וקרא לכתר מקור וביה לית סוף לנביעו דנהוריה ובגין דא קרא לגרמיה אין סוף ולית ליה דמות וצורה ותמן לית מאנא למתפס ליה למנדע ביה ידיעא כלל ובגין דא אמרו ביה במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור. לבתר עבד מאנא זעירא ודא ' ואתמליא מניה וקרא ליה מעין נובע חכמה וקרא גרמיה בה חכם ולהוא מאנא קרא ליה חכמ"ה ולבית עבד מאנא רברבא וקרא ליה ים וקרא ליה בינה והוא קרא לגרמיה מבין בה.

תרגום: כך עלת העלות עשה עשר ספירות וקרא לכתר מקור ובו אין סוף לנביעת אורו ולכן קרא לעצמו אין סוף ואין לו דמות וצורה ושם אין כלי לתפוס אותו לדעת בו ידיעה כלל ולכן אמרו בו במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור. אחר כך עשה כלי קטן וזה ' והתמלא ממנו וקרא לו מעין נובע חכמה וקרא את עצמו בו חכם ולאותו הכלי קרא לו חכמ"ה ואחר כך עשה כלי גדול וקרא לו ים וקרא לו בינה והוא קרא את עצמו מבין בה.

ועי' תיקו"ז (קלג ע"ב): אמר ליה רבי שמעון ברי במחשבה דאיהו מוחא אוף הכי חב דזרעא מתמן נפיק דאיהו נביעו דאילנא דחיי דאיהו אור קדמון ואור צח ואור מצוחצח תלת טפין דאתרמיזו ב' עלאה קוצא דלעילא וקוצא דלתתא וגוי באמצעיתא וערב תמן חשך דאפסיק בין עלת העלות למוחא סתימא

תרגום: אמר לו רבי שמעון בני במחשבה שהיא המח אף כך חטא שזרע יצא משם שהוא המעין של עץ החיים שהוא אור קדמון ואור צח ואור מצוחצח שלש טפות שנרמזו ב' העליונה הקוץ שלמעלה והקוץ שלמטה ועצם ה' באמצע וערב שם חשך שהפסיק בין עלת העלות למח הנסתר. עי' דע"ה ח"א יד ע"א שמחלק בין עלת העילות שהוא הרישא תנינא לעילת כל העילות שהוא המאציל ית' שמו.

³⁷ עי' זהר (ח"א ע ע"א): ויעל עולות עלת כתיב (חסר) חדא כתיב (ויקרא א יג) עולה הוא אשה ריח ניחח ליהו"ה (לעולם עולה סלקא דכר אי) [נייחא לה'] עולה סלקא דכר ולא סלקא נוקבא דכתיב (שם ג) זכר תמים יקריבנו אמאי כתיב אשה דהא אש בעי לאשתכחא תמן אלא אע"ג דעולה [אתקריב] (ב)דכר ולא תריה אתקריב נוקבא לא בעיא לאתפרשא מניה אלא בה אתקריב בגין לחברא דא בדא דסלקא נוקבא לגבי דכורא לאתחברא כחדא ואע"ג דאשה לשום אישים נח אצטריך ליה למקרב עולה דאיהו באתר דכורא עבד ליה קב"ה לאתחברא ולאעלאה בתיבה ועל דא אקריב עולה עולה הוא אשה אש ה' דאתחבר (בה) שמאלא בנוקבא דהא (כל) נוקבא מסטרא דשמאלא קא אתיא [נ"א ודכורא מסטרא דימינא באתדבקותא] (דאתדבק) דא בדא ובגין כך אקרי (עולה) נוקבא אשה אשה קטירו דרחימו דאחיד בה שמאלא לסלקא לה לעילא ולא תקשרא כחדא ובגין כך [כתיב] עולה הוא אשה קשירו [ד]דכר ונוקבא דא בדא.

אוסף כלומר לא אתן תוספת למדת הדין לקלל את האדמה בעבור האדם והבן זה.

(ט יב) ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדורת עולם:

ע"י רמב"ן: ואנחנו על כרחנו נאמין לדברי היונים שמלהט השמש באויר הלח יהיה הקשת בתולדה כי בכלי מים לפני השמש יראה כמראה הקשת וכאשר נסתכל עוד בלשון הכתוב נבין כן כי אמר את קשתי נתתי בענן ולא אמר אני נתן בענן כאשר אמר זאת אות הברית אשר אני נתן ומלת קשתי מורה שהיתה לו הקשת תחלה³⁸ ולכן נפרש הכתוב הקשת אשר נתתי בענן מיום הבריא תהיה מן היום הזה והלאה לאות ברית ביני וביניכם שכל זמן שארונה אזכיר כי ברית שלום ביני וביניכם.

עיי"ש: אבל יש לרבותינו בפרשה הזאת סוד נעלם אמרו בבראשית רבה (פל"ה סי' ג) את קשתי נתתי בענן קשתי דבר שהוא מוקש לי אפשר כן אלא קשין דפריא והיה בענני ענן רבי יודן בשם ר' יהודה בר' סימון אומר משל לאחד שבידו סולת רותח ובקש ליתנו על בנו ונתנו על עבדו ושם עוד והיתה הקשת בענן וראיתיה ליכור ברית עולם בין אלהים זו מדת הדין של מעלה³⁹ ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ זו מדת הדין של מטה

וירח יהו"ה את ריח הניחח (בראשית ח כא) וכתוב אשה ריח ניחח (בראשית א ט) אשה הכי שמענא תננא ואשא מחוברין כחדא דהא לית תננא בלא אשא כמה דכתיב (שמות יט יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהו"ה באש תא חזי אש נפיק מלגיו ואיהו דק ואחיד במלה אחרא לבר דלאו איהו דק הכי ואתאחדן דא בדא וכדין תננא סלקא מאי טעמא בגין דאתאחיד אשא במלה דרגיש וסימניך חוטמא דנפיק ביה תננא מגו אשא ועל דא כתיב (דברים לג י) ישימו קטורה באפך בגין דאהדר אשא לאתריה וחוטמא (אתרגיש) [אתכניש] בההוא ריחא לגו לגו עד דאתאחיד כלא ותב לאתריה ואתקריב כלא לגו מחשבה ואתעביד רעותא חדא וכדין ריח ניחח דנח רוגזא ואתעביד ניחח דהא תננא אתכניש ועייל וקמיט באשא ואשא אחיד בתננא ועיילי תרווייהו לגו לגו עד דנח רוגזא וכד אתאחיד (אחיד) כלא דא בדא ונח רוגזא כדין הוא ניחח וקשירו חד ואתקרי ניחח וניחח דרוחא חדוותא דכלא כחדא נהירו דבוצינין נהירו דאנפין ובגין כך כתיב וירח יהו"ה את ריח הניחח כמאן דארח וכניש כלא לגו אתריה.

תרגום: "ויעל עולות", כתוב עלת, אחד. כתוב "עולה הוא אשה ריח ניחוח לה", (לעולם עולה עולה זכר, אם) "עולה" עולה זכר ולא עולה נקבה, שכתוב "זכר תמים יקריבנו". למה כתוב "אשה", שהרי אש צריכה להמצא שם. אלא אף על גב שעולה נקרבת זכר ולמקומה נקרבת, הנקבה לא צריכה להיפרד ממנו, אלא עמה נקרב, בשביל לחבר זה עם זה. שעולה הנקבה אל הזכר להתחבר כאחד. ואף על גב שאשה לשום אישים. נח היה צריך להקריב עולה, שהוא במקום של הזכר, ועשה אותו הקדוש ברוך הוא להתחבר ולהיכנס לתיבה, ועל זה הקריב עולה. עולה הוא אשה, אש ה', שהתחבר (עמה) השמאל בנקבה, שהרי (כל) נקבה מצד השמאל באה, וזכר מצד הימין בהתדבקות זה בזה, ולכן נקראת (עולה) נקבה אשה. "אשה" קשר של האהבה שאוחז בה השמאל להעלותה למעלה ולהתקשר כאחד, ולכן כתוב "עולה הוא אשה", הקשר של זכר ונקבה זה עם זה.

"וירח ה' את ריח הניחוח", וכתוב "אשה ריח ניחוח". "אשה", כך שמענו, עשן ואש מחוברים כאחד, שהרי אין עשן בלא אש, כמו שכתוב "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש". בא וראה, אש יוצאת מבפנים והוא דק, ואוחז בדבר אחד בחוץ שאינו דק כך, ונאחזים זה בזה, ואז עולה העשן. ולמה, משום שהאש אוחזת בדבר המתפעל ממנו, וסימן לדבר, החוטם שיוצא בו עשן מתוך אש. ועל זה כתוב "ישימו קטורה באפך", משום שחוזרת האש למקומה. והחוטם (מתפעל) נאסף באותו ריח לפני ולפנים, עד שנאחז הכל וחוזר למקומו, ונקרב הכל לתוך המחשבה ונעשה רצון אחד. ואז "ריח ניחוח", שנגזר הרוגז ונעשה נחת. שהרי העשן נאסף ונכנס ומתקמט באש, והאש אוחזת בעשן, ונכנסים שניהם לפני ולפנים עד שנח הרוגז. וכשהכל נאחזים (אוחז) זה בזה ונח הרוגז, אז הוא מנוחה וקשר אחד ונקראת נחת. נחת הרוח, שמחת הכל כאחד, הארת הנרות, הארת הפנים. ולכן כתוב "וירח ה' את ריח הניחוח", כמי שמריח ומכניס הכל למקומו.

³⁸ עי' לקמן הערה 41

³⁹ עי' זהר (ח"א רא ע"א): תא חזי אית דינא קשיא ואית דינא רפיא דינא קשיא תקיף דינא רפיא חלש וכד ינקא האי דינא רפיא מדינא קשיא כדין אתתקף ואיהו תקיף בשעתא דאתעביד דינא על ישראל אתעביד בהאי דינא רפיא ולא אתתקף בההוא דינא קשיא וכד דינא אתעביד עלייהו דעמין עעכו"ם אתתקף האי דינא רפיא בדינא קשיא דלעילא בגין לאתתקפא הה"ד (שמות יב כג) ועבר יהו"ה לנגוף את מצרים ועבר דאתמלי עברה וזעמא ואתתקף בדינא קשיא אוף הכא ועבר ותא חזי בשעתא דמתכניש עשרה בבי כנישתא וחד מנייהו אשתמיט כדין קב"ה ארגיז עליה.

מדת הדין של מעלה קשה ומדת הדין של מטה רפה⁴⁰ וכבר ידעת מאמרם (חגיגה טז ע"א) במסתכל בקשת כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם. ואם זכית להבין דבריהם תדע כי פירוש הכתוב כן את קשתי שהיא מדת הדין הנתונה בענן בעת הדין תהיה לאות ברית⁴¹.

תרגום: בא וראה, יש דין קשה ויש דין רפה. הדין הקשה חזק, הדין הרפה חלש, וכאשר יונק הדין הרפה הזה מהדין הקשה, אז מתגבר, והוא חזק. בשעה שנעשה דין על ישראל, נעשה בדין הרפה הזה, ואינו מתגבר באותו הדין הקשה. וכשהדין נעשה על העמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות, מתגבר הדין הרפה הזה בדין הקשה שלמעלה כדי להתגבר. זהו שכתוב "ועבר ה' לנגוף את מצרים". "ועבר", שהתמלא עברה וזעם והתגבר בדין הקשה. אף כאן ועבר. ובא וראה, בשעה שנכנסים עשרה בבית הכנסת ואחד מהם נשמט, אז הקדוש ברוך הוא רוגז עליו.

⁴⁰ עי' ספר הפליאה (עמוד כד): ואת ה' בכל מקום זכר, את נקבה הוא ובית דינו. ואין צורך לבא ה' באת ראשון [היינו בפסוק בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ] כי הוא עם השמים אבל את שני צריך ו' כי הוא עם הארץ. וכו', והואיל ויש ו' עם ה"את" א"כ האת הוא של ו' הנקרא שמים, והאת נקרא יראה, א"כ האת שהוא היראה היא של שמים, וזהו יראת שמים, וגם מלכות שמים מלשון של שמים, ע"כ. [עי' עוד ספר עבודת הקודש ח"א פרק כג].

⁴¹ עי' זהר (ח"א עא ע"ב): ויאמר אלהים לנח וגו' זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם וגו' את קשתי נתתי בענן (בראשית ט יב - יג) נתתי מקדמת דנא רבי שמעון פתח (יחזקאל א כה) וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא מה כתיב לעילא ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי בלכתן אלין ארבע חיוון רברבן עלאין קדישין דההוא רקיע מתתקנא עלייהו וכלהו גדפיהו (ד"א ל"ג פרישן) מתחבראן דא בדא לחפייא גופייהו ובשעתא דאינון פרשי גדפיהו ושתמע קל גדפין דכלהו דאמרי שירתא הה"ד (שם כד) כקול שדי דלא אשתכח לעלמין כמה דכתיב (תהלים ל יג) למען יזמך כבוד ולא ידום ומאי אמרי (שם צח ב) הודיע יהו"ה ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו קול המולה כקול מחנה כקול משרייתא קדישא כד מתחברן כל חילין אלין עילאין לעילא ומאי אמרי קדוש קדוש קדוש יהו"ה צבאות מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו ג) אהדרו לדרום אמרו קדוש אהדרו לצפון אמרו קדוש אהדרו למזרח אמרו קדוש אהדרו למערב אמרו ברוך והאי רקיע קאים על רישיהון ובכל אתר דאיהי אזלא אסחרו אנפין לההיא סטרא דאתכלילו אנפין ביה אסחרו אנפיו לארבע זויין וכלהו מסתחרן לתתא ברבועא דיליה אתגליפת בארבע אנפין אנפי אריה אנפי נשרא אנפי שור אנפי אדם גליף בכלהו אדם אנפי ארי"ה אדם אנפי נש"ר אדם אנפי שו"ר כלהו כלילן ביה ובגין כך כתיב (יחזקאל א י) ודמות פניהם פני אדם והאי רקיע דאתרבע כלהו גוונין כלילן ביה ארבע גוונין אתחזיין ביה גליפין בארבע ארבע גליפין רשימין טהירין עלאין ותתאין כד מתפרשאן גוונין דאינון ארבע סלקין תריסר גוון ירוק גוון סומק גוון חוור גוון ספיר דאתכלילו מכל גוונין הה"ד (יחזקאל א כח) כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד יהו"ה חיזו דגוונין דכלא ובגין כך את קשתי נתתי בענן.

תרגום: "ויאמר אלהים לנח וגו' זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם וגו' את קשתי נתתי בענן". "נתתי" מקודם לכן. רבי שמעון פתח, "וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא". מה כתוב למעלה, "ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי בלכתן", אלו ארבע חיות גדולות עליונות קדושות שאותו הרקיע מתוקן עליהם. וכל הכנפים (נפרדות) מתחברות זו בזו לכסות את גופם. ובשעה שהם פורשים כנפיהם, נשמע קול הכנפים של כולם שאומרים שירה. זהו שכתוב "כקול שדי", שלא שוקט לעולמים, כמו שנאמר "למען יזמך כבוד ולא ידום". ומה אומרים, "הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו". "קול המולה כקול מחנה", כקול מחנה קדוש כשמתחברים כל הצבאות העליונים למעלה, ומה אומרים, "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו". חוזרים לדרום, אומרים קדוש, חוזרים לצפון, אומרים קדוש, חוזרים למזרח, אומרים קדוש, חוזרים למערב, אומרים ברוך. והרקיע הזה עומד על ראשיהם, ובכל מקום שהיא הולכת, מסובבים פנים לאותו צד שנכללים הפנים בו, מסובב פניו לארבעה רוחות, וכולם מסתובבים למטה. ברבוע שלו נחקקת בארבע פנים, פני אריה, פני נשר, פני שור, פני אדם, חקוק בכולם אדם. פני ארי"ה אדם, פני נש"ר אדם, פני שו"ר אדם. כולם כלולים בו. ולכן כתוב "ודמות פניהם פני אדם". והרקיע הזה שהתרבע [שנחלק לארבע], כל הצבעים כלולים בו, ארבעה צבעים נראים בו חקוקים בארבע ארבע, בארבעה חקוקים רשומים אורות עליונים ותחתונים, כשנפרדים הצבעים של אותם ארבע, עולים שנים עשר. צבע ירוק, צבע אדום, צבע לבן, צבע ספיר שנכללו מכל הצבעים. זהו שכתוב "כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה'", המראה של כל הצבעים, ולכן "את קשתי נתתי בענן". [הענן כאן היא מידת המלכות המכונה כבוד ה', עי' זהר (ח"א יח ע"א ע"ב) הובא לקמן וכן ח"א כה ע"א וסז ע"א].

עי' זהר (ח"ג רל ע"ב): קשת סימן תקיעה שברים תרועה ואינון סימן מרכבה דאבהן תקיעה דאברהם שברים דיצחק תרועה דיעקב דאתמר ביה ותרועת מלך בו וגו' גוונין אתחזיין ביה חוורו סומק וירוק ומסטרא דגבורה אתקרי קשת גבורים קשתים ומסטרא דימינא כמראה הקשת אשר יהיה

בענן ביום הגשם כד אתחזי ביום הגשם אחזי רחמי וכד אתחזי בלא מטרא אחזי דינא מעורב בין מטרא ושמשא אחזי דינא ורחמי כליל והאי איהו ש מן שדי תלת ענפי אבהן דאינון יה"ה אלהי"נו יה"ה תלת שמהן לקבל תלת ענפי אבהן ובהון י"ד אתוון בחושבן ד"י מן שדי ולבוש דשדי מטטרוון דהכי סליק בחושבן שדי.

תרגום: קש"ת, סימן תקיעה שברים תרועה, והם סימן המרכבה של האבות, תקיעה של אברהם, שברים של יצחק, תרועה של יעקב, שנאמר בו "ותרועת מלך בו", ושלושה צבעים נראים בו, לבן אדום וירוק, ומצד הגבורה נקרא "קשת גיבורים חתיים", ומצד הימין "כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם", כאשר נראה ביום הגשם מראה רחמים, וכאשר נראה בלי מטר מראה דין מעורב בין גשם ושמש, מראה דין ורחמים כלולים, וזוהי ש' משדי, שלשה ענפי האבות שהם יה"ה אלהי"נו יה"ה, שלשה שמות כנגד שלשה ענפי האבות, ובהם י"ד אותיות בחשבון אותיות ד"י משדי, ומלבוש של שדי הוא מטטרוון, שכך עולה בחשבון שדי.

עי' זהר (ח"א יח ע"א): כמראה הקשת זה חי עלמין וזהו (בראשית ט יג) את קשתי נתתי בענן דא מלכות נתתי מן יומא דאתברי עלמא ביומא דעיבא דאתחזי קשת מראה דמות כבוד יה"ה (יחזקאל א כח) אתער שמאלא לאתתקפא נפקת רחל ותקש בלדתה מיכאל בסטרא דא רפאל בסטרא דא גבריאל בסטרא דא ואינון גוונין דאתחזין בההוא דמות חיות וסומק וירוק כן מראה הנגה סביב נהירו דאתכסיא בגלגולא דחיזו דעינא הוא מראה דמות כבוד יה"ה גוונין דאתיחדא יחודא תתאה לפום יחודא דאתיחד יחודא דלעילא יה"ה אלהי"נו יה"ה גוונין סתימין דלא אתחזון ואתקשרון אל מקום אחד יחודא חדא בעלאה גוונין בקשת לתתא לאתחדא בהו חוור סומק וירוק כגוונין סתימין ואינון יחודא אחרא רזא ושמו אחד בשכמלו יחודא דלתתא יחודא עלאה (דברים ו ד) שמע ישראל יה"ה אלהי"נו יה"ה אחד דא לקביל דא

תרגום: "כמראה הקשת" זה חי העולמים, וזהו "את קשתי נתתי בענן", זו מלכות, נתתי מיום שנברא העולם. ביום מעונן, כשנראית הקשת מראה דמות כבוד ה', מתעורר השמאל להתגבר. יוצאת רחל ותקש בלדתה. מיכאל בצד זה, רפאל בצד זה, גבריאל בצד זה. והם הצבעים שנראים באותה דמות, לבן ואדום וירוק. "כן מראה הנוגה סביב", האור שהתכסה בגלגול מראה העין, הוא מראה דמות כבוד ה'. הצבעים שהתייחדו היחוד התחזון הם לפי היחוד שהתייחד יחוד עליון. ה' אלהינו ה". צבעים סתומים שלא נראים ומתקשרים אל מקום אחד. יחוד אחד בעליון, הצבעים בקשת למטה להתייחד בהם, לבן אדום וירוק, כמו צבעים סתומים, והם יחוד אחר, סוד ושמו אחד. "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", היחוד שלמטה. יחוד עליון "שמע ישראל יה"ה אלהינו יה"ה אחד". זה כנגד זה.

עי' רע"מ (ח"ג רטו ע"א): אבל רבי יהודה אמר מאן דחמי קשת בגוונוי נהירין צריך לברכא ברוך זוכר הברית ובגלותא דלאו איהו נהיר בגוונוי כדקא יאות ולא עוד אלא דלזמנין נהיר זעיר וזמנין לא נהיר כלל זמנין אתחזי בשלימו וזמנין לאו דקשת קא רמיז גוונוי לזכוון דכהנים לויים וישראלים כד אינון שפירין דנהיר קשת בגוונוי דאינון תלת.

קום אנת רבי יוסי הגלילי ואימא דהא מלין שפירין קאמרת בחבורה קדמאה דקשת לא אתיא אלא לאגנא על עלמא למלכא דבכל זמנא דבריה חב ומלכא חזי למטרוניתא סליק רוגזא דבריה דכתיב וראיתיה לזכור ברית עולם וע"ד לא אתחזי קשת אלא לאגנא על עלמא ולא אתגליא אלא בלבוש יקר דמלכו ובשעתא דאית צדיק בארעא איהו ברית למיקם ברית וכי בגלותא קב"ה אתרחק ממטרוניתא ואיך מטרוניתא אתלבשת לבושי מלכותא בגלותא לא אבל בגלותא לבושה דקדרות ואיהו אמרת אל תראוני שאני שחרחרת אלא ודאי ההוא קשת דאתגלייא בגלותא לאו איהו אלא מטטרוון דאתקרי שד"י ואיהו עבדו זקן ביתו דשליט בכל דיליה (בגלותא) ובנוי אתקריאו עבדים דקב"ה ובנוי מטרוניתא בניים ובגין דא אם כבנים אם כעבדים ובזמנא דאתחרב בי מקדשא אוקמוה דעבדים חפו ראשם ונתדלדלו אנשי מעשה ודאי אנשי מעשה אתקריאו על שם מטרוניתא דאתמר עלה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה אבל אי אית צדיק דזכווי עובדוי לאנהרא בהון מטרוניתא ולמשפט מנה לבושי קדרותא דפשטין ולקשטא לה בלבושין דגוונין נהירין דרזין דאורייתא מה כתיב ביה וראיתיה לזכור ברית עולם וראיתיה ברזין נהירין דאורייתא דאור ר"ז אתקרי הה"ד כי נר מצוה ותורה אור ובאלין רזין אתמר וראיתיה ובההוא זמנא סליק מניה רוגזא דבריה וחמת המלך שככה

תרגום: אבל רבי יהודה אמר, מי שרואה קשת בצבעים מאירים צריך לברך "ברוך זוכר הברית", ובגלות שאינה מאירה בגוניה כראוי, ולא עוד אלא שלפעמים מאירה מעט ולפעמים לא מאירה בכלל, לפעמים נראית בשלמות ולפעמים לא, שקשת רומזת גוניה לזכויות הכהנים לויים וישראלים כשהם יפים, שהקשת מאירה בגוניה שהם שלשה.

קום אתה רבי יוסי הגלילי ואמור, שהרי דברים יפים אמרת בחבור הראשון, שקשת לא באה אלא להגן על העולם. [משל] למלך שבכל זמן שבנו חוטא, והמלך רואה את המלכה מסתלק רוגז בנו, שכתוב "וראיתיה לזכור ברית עולם", ולכן לא נראית קשת אלא להגן על העולם, ולא נגלית אלא בלבוש נכבד של מלכות. ובשעה שיש צדיק בארץ הוא הברית להעמיד ברית. וכי בגלות התרחק הקדוש ברוך הוא מהמלכה, ואיך המלכה התלבשה לבושי מלכות בגלות, לא, אבל בגלות לבושה של קדרות, והיא אומרת "אל תראוני שאני שחרחרת", אלא ודאי אותה קשת שנגלית בגלות אינה אלא

(ט יג): אֵת קִשְׁתִּי נָתַתִּי בְּעֵנַן וְהִיָּתְהָ לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה את קשתי מלשון קושי ודין, והוא מדת הדין אמר שתהיה לאות ברית. והאות הזוה הוא המילה, ולא אמר הכתוב את הקשת נתתי בענן, אלא את קשתי, כדי שתהיה הקשת נחתמת באות יו"ד בסוף⁴², וזהו שאמר "בענן", כלומר הידוע, כי אין הענן הזה מן העננים המריקים גשמים, שהרי הקשת נראה הרבה פעמים ושמים בטוהרה, אבל הוא ענן הכבוד, אשר עליו אמר הכתוב (שמות מז י) והנה כבוד ה' נראה בענן⁴³. וזהו שאמר ונראתה הקשת בענן, כלומר ונראתה מדת הדין בענן. ולפי שאמר הכתוב (יחזקאל א כח) כמראה הקשת אשר יהיה בענן⁴⁴ ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב, הוא מראה דמות כבוד ה', דרשו ז"ל (חגיגה טז ע"א) כל המסתכל בקשת עיניו כהות⁴⁵, ותעיר מחשבותיך אל

מטטור"ן שנקרא שד"י, והוא "עבדו זקן ביתו ששולט בכל אשר לו", (בגלות) ובניו נקראים עבדי הקדוש ברוך הוא, ובני המלכה בנים, ומשום זה "אם כבנים אם כעבדים". וכשחבר בית המקדש, פרשוה שעבדים חפז ראשם ונדלדלו אנשי מעשה, ודאי אנשי מעשה נקראו על שם המלכה, שנאמר עליה "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה". אבל אם יש צדיק שזכויותיו ומעשיו להאיר בהם את המלכה, ולהפשיט ממנה לבושי קדרות הפשוטים, ולקשט אותה בלבושים של צבעים מאירים של סודות התורה. מה כתוב בו "וראיתיה לזכור ברית עולם" וראיתיה בסודות מאירים של התורה, שאו"ר נקרא ר"ז, זהו שכתוב "כי נר מצוה ותורה אור", ובסודות הללו נאמר "וראיתיה". ובאותו זמן מסתלקת ממנו רוגז בנו, "וחמת המלך שככה"

קיום העולם התלוי בברית יש ב' בחי' א' בזכות, וא' שלא בזכות, ושלא בזכות היא חסרון. ועי' זר"ח (י ע"ד): אמרו עליו על ר' שמעון, שלא נתראה קשת בימיו. דהא הוא סימנא בעלמא הוה. תרגום: אמרו עליו על רבי שמעון שלא נראתה הקשת בימיו שהרי הוא היה הסימן בעולם. היינו שבזכות ר"ש היה תיקון כל הזמן בזכותו, ולא הצטרכו לזכות הקשת החיצוני. ⁴² עי' תיקוני זהר (כט ע"ב): י' דמילה דאיהי מלכות עשיראה לעשר ספירן (ודא איהו את קשתי נתתי בענן (בראשית ט יג) דאיהו ברית).

תרגום: י' של מילה שהיא מלכות, העשירית לעשר ספירות (וזהו "את קשתי נתתי בענן" שהוא הברית).

⁴³ עי' עבודת הקודש ח"ד פכ"ח: כל הדברים המשמשים ומנהיגים התחתונים מתלבשים, ואחר שמושם נשללים ממלבושם. והסוד עוד הדבר המורה על ענין זה פניו של משה ע"ה, כי נטלו זהרם מזוי אור של מעלה, סוד אספקלריא שאינה מאירה. ואין שמושם אצל בני אדם כי אם במלבוש הוא המסוה לדוגמת מקום אצילות האור ההוא, ובשמושם אצל העליונים נשללים ממלבושם, דכתיב ובבא משה אל אהל מועד וגומר. והנה הכבוד העליון אינו נראה אל התחתונים כי אם במלבוש והוא ענן הכבוד שהכבוד מסתתר בו ומתכסה בו והוא סוד והנה כבוד יי' נראה בענן.

⁴⁴ עי' לעיל הערה 41. ⁴⁵ עי' בתיקו"ז (דף לה ע"א): שאל ר' אלעזר לר' שמעון ואמר לו אבא ואמאי אסור לאסתכלא בקשת, אמר ליה רבי שמעון ברי, בגין אינון קליפין דמתלבשין ביה ודאינון ביה, דאינון רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב, ודא איהו דחזא יחזקאל ע"ה, דאמר וארא והנה רוח סערה כו' וברי כל זמנא דאלין קליפין לא מתעברין מקשת לא יהא קשת בגוונוי נהירין, וסימנא דא יהא בידך עד דתחזי קשתא בגוונוי נהירין לא תצפה לרגלי דמשיחא, ומיד דיהא נהיר בגוונין נהירין מיד וראיתיה לזכור ברית עולם, ומיד אתגלייא ההוא דאתמר ביה כו', לקיימא ביה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות כו'.

תרגום: אמר רבי אלעזר, אבא, ולמה אסור להסתכל בקשת, אמר לו רבי שמעון: בני בגלל אותם הקלפות שמתלבשים בו ושהם בו שהם "רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב" וזהו שראה יחזקאל עליו השלום שאמר "וארא והנה רוח סערה וכו'" ובני, כל זמן שהקלפות הללו לא עוברים מן הקשת לא תהיה הקשת בגוניה מאירים, וסימן זה יהיה בידך, עד שתראה קשת בגוניה מאירים, אל תצפה לרגלי המשיח. ומיד שתהיה מאירה בגוונים מאירים - מיד "וראיתיה לזכור ברית עולם" ומיד מתגלה אותו שנאמר בו "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך לקיים בו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

[וכן הוא בזוה"ק (פרשת נח דף עב ע"ב) וע' עוד בתיקון ל"ז (פו ע"ב) ובסוף תיקון נ"ח (קח ע"א) בכל הענין שם].

ועי' דע"ה ח"ב דרוש ד ענף כב סימן א, וזה תמצית לשונו: כי הקשת הוא כינוי ליסוד, והקשת הניתן בענן הוא היחוד של היסוד במלכות, ואז מאיר המלכות באותן ג' הגוונים. אמנם כ"ז הוא רק בעת הזכות והרצון, אבל כשהדבר הוא להיפך רחמ"ל, אזי סובבת הערלה את היסוד. והנה יש בערלה ג' קליפין זה על זה כגלדי בצלים, והקשת מתלבשת באלין תלת קליפין ואתחזייה בהון ומתהפכין בו ג' הגוונים הנ"ל, הרי הם חוור סומק ירוק, וכולם המה מצד הרע.

המאמר הנמצא במדרש רז"ל (ב"ר פל"ה סי' ג) בכתוב הזה את קשתי נתתי בענן וזה מאמרם קשתי דבר שהוא מוקש לי אפשר כן אלא קשין דפיריא.
ותן לבדך להבין זה והסתכל בחתימת הפרשה שהזכיר פעם שנית זאת אות הברית ונתיחד לנח מאמר בזה כי למעלה הודיע אותו ואת בניו ענין הקשת על פשוטו וכאן נלה לו לברו הענין על דרך הסוד וזהו ויאמר אלהים אל נח זאת אות הברית.

(ט יד) וְהָיָה בְּעֲנַי עֲנָן עַל הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן:

עי' רמב"ן: שלא יאר ה' פניו אליה מחטאות יושביה ונראתה מדת הדין שלי בענן ואזכור את הברית בזכר הרחמים ואחמול על הטף אשר בארץ והנה האות הזו והברית הוא אות המילה והברית שבה⁴⁶ ולשון המקראות נאות מאד לענין והנה פירשו בין אלהים מדת הדין של מעלה שהיא הגבורה⁴⁷ ואשר על הארץ מדת הדין של מטה שהיא מדה נוחה מנהגת הארץ עם הרחמים כי לא אמר אשר בארץ רק אשר על הארץ וכבר רמזתי (לעיל ו יג) סודם בשם הארץ ורש"י כתב בין מדת הדין של מעלה וביניכם אבל רבותינו לא לכך נתכוונו.

(יא ב) וְהָיָה בְּנִסְעֶם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ בְּקֶעֶף הָאָרֶץ שְׁנַעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

עי' רמב"ן: אבל היודע פירוש שם יבין כוונתם ממה שאמרו ונעשה לנו שם – וידע כמה השיעור שיזמו במגדל לעשותו ויבין כל הענין כי חשבו מחשבה רעה והעונש שבא עליהם להפרידם בלשונות ובארצות מדה כנגד מדה כי היו קוצצים בנימיעות⁴⁸ והנה הטאם דומה

⁴⁶ ועי' זהר (ח"א עא ע"ב): מאי קשתי כמה דאתמר ביוסף דכתיב (בראשית מט כד) ותשב באיתן קשתו בגין דיוסף צדיק אקרי ובגין כך קשתו דא ברית דקשת דאתכליל בצדיק דברית דא בדא אתאחיד ובגין דנח הוה צדיק קיימא דיליה קשת ויפוזו (בראשית מט כד) מאי ויפוזו אנהירו בחמידו דכלא כמה דאת אמר (תהלים יט יא) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים אתנהירו בנהירו עלאה כד נטר ברית ובגין כך אקרי יוסף הצדיק על דא אקרי הקשת ברית כליל דא בדא זהרא יקרא עלאה חיזו דכל חיזו חזו טמירין (נ"א טמירא) גוונין טמירין גוונין דלא אתגליין ולית רשו לאסתכלא בעינא בקשת כד אתחזי בעלמא דלא יתחזי קלנא בשכינתא וכן גוונין דקשת הוא חיזו סוסטיפא קטירא כחיזו יקרא עלאה דלא לאסתכלא וכיון דארעא חמאת להאי קשת קיימא קדישא אתקיימת בקיומא ועל דא (בראשית ט יג) והיתה לאות ברית בין אלהים וגו' האי דאמרן דאלין תלת גוונין וחד דאתכליל ביניהו כלהו רזא חדא ובגו עננא סלקא לאתחזאה וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר (יחזקאל א כה) האי היא אבן שתיה דאיהי נקודה חדא דכל עלמא וקיימא עלה קדש הקדשים ומאי היא כרסייא קדישא עלאה דאיהי ממנא על אלין ארבע דמות כסא בארבע סמכין ודא הוא תורה שבע"פ ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה דא הוא תורה שבכתב מכאן דתורה שבכתב ישוון יתה על תורה שבעל פה בגין דהאי כרסיא לדא כמראה אדם דאיהו דיוקנא דיעקב דאיהו יתיב עלה.

תרגום: מה זה "קשת", כמו שנאמר ביוסף, שכתוב "ותשב באיתן קשתו", משום שיוסף נקרא צדיק, ולכן קשתו, זו ברית של הקשת שנכללת בצדיק, שהברית נאחז זה עם זה. ומשום שנח היה צדיק הברית שלו קשת. "ויפוזו". מה זה "ויפוזו". האירו בחמדת הכל, כמו שנאמר "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים". הוארו באור עליון כששמר הברית. ולכן נקרא יוסף הצדיק. ועל זה הקשת נקראת ברית, נכלל זה בזה. זהר נכבד עליון המראה של כל המראות, מראה כמראה טמונים (טמון) הצבעים הטמונים, הצבעים שלא התגלו. ואין רשות להסתכל בעין בקשת כשנראית בעולם, שלא יתראה קלון בשכינה. וכן צבעי הקשת הוא מראה מוצק קשור כמראה כבוד העליון שלא להסתכל [בן]. וכיון שהארץ ראתה את הקשת הזו, ברית קדושה, התקיימה בקיום, ועל זה "והיתה לאות ברית בין אלהים וגו'". זה שאמרנו שאלו שלשת הצבעים ואחד שנכלל ביניהם כולם סוד אחד, ובתוך הענן עולה להראות. "וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר", זוהי אבן השתיה שהיא נקודה אחת של כל העולם ועומד עליה קודש הקדשים, ומהי, הכסא הקדוש העליון שממונה על ארבעה אלה, דמות כסא בארבעה עמודים, וזוהי תורה שבעל פה. "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה", זוהי תורה שבכתב. מכאן שתורה שבכתב ישימו אותה על תורה שבעל פה, משום שזה כסא לזה. "כמראה אדם", שהוא הדמות של יעקב שהוא יושב עליה.

עי' לעיל הערה 45.

⁴⁷ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 39.

⁴⁸ עי' תיקו"ז קלה ע"ב ז"ל: כל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן איהו מקצץ בנטיען, וכל מאן דנטיל ט' ספירן בלא מלכות איהו כופר בעיקר.

לחטא אביהם⁴⁹ ושמא בשביל זה דרשו (ב"ר פל"ח סי' ט) אשר בנו בני האדם – אמר רבי ברכיה מה בני חמריא בני גמליא אלא בנוי דאדם קדמאה וכו' והסתכל כי בכל ענין המבול הזכיר אלהים ובכל ענין הפלגה הזכיר השם המיוחד⁵⁰ כי המבול בעבור השחתת הארץ והפלגה בעבור שקצצו בנטיעות והנם ענושים בשמו הגדול⁵¹ וזה טעם הירידה וכן במדת

ועי' זהר (ח"א רסב ע"א): ות"ח ישראל כד עבדו עגלא ואפרישו ברכאן מהאי הר חרב דאפרישו מניה וא"ו קציצו בנטיעות באינון נטיעין מה כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. ההוא עדי עלאה תפלין דרישא ודרעי דשוויין ביד כהה אעדיאו מנהון. עי' אריכות בלש"ו הקדו"ש שער ז' פרק ו' אות ד' וה'.

ובתמצית להבין ההבדל בין כופר בעיקר למקצץ בנטיעות היא כך וזה תמצית דברי הלש"ו אות ד': מידת המלכות היא גילוי ית' בכל המציאות והנהגת עולמות ב"ע. דהיינו על ידי יחוד המאציל א"ס (עי' ט' ספירות דאצילות) במלכות. וזוהי מהותו הפנימית של האמונה, ההשכלה שהנהגה העליונה יש לה שייכות וייחוד עם התחתונים, וכלול בזה גם החיוב המעשי של האדם בכל התורה כולה. אמנם זה גופא אינו תכלית הבריאה, התכלית האמיתית היא שלבסוף הכל יהיה כלול בא"ס (כלומר שאין התכלית שנחיה חיים ארציים לאור האמונה אלא שנחיה את הידוע ע"פ אמונה עצמה וכפי שיהיה לע"ל). לכן מי שמשתמש במלכות לצורכו, דהיינו שעושה פעולה לשם המלכות בלבד לקשרה למטה ללא כוונת יחוד למעלה (כ"ש כאשר כוונתו ח"ו להפרידה בזדון לבו מהספירות העליונות) כמו שהיה בדור הפלגה וכעין זה הוא בקבלה מעשית (כלומר לשנות את הבריאה התחתונה על ידי הניצול של כללי ההנהגה הקיימים וכאילו מודיע בזה שאין השי"ת מתייחד עם עולמו ורק הניח הנהגות אלו הפקר לכל דורש), שהוא מקצץ בנטיעות (שכן מראה שאין שורש הא"ס מיוחד במלכותו ויש כאן נטיעה המנותקת משרשה).

ואם אינו מאמין שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, על אף שמאמין שהוא המציא הכל יש מאין, רק חושב שסילק השגחתו מהתחתונים, והכל נעשה כיום בטבע ובמקרה או מכח זולתו ח"ו, הוא קרוי כופר בעיקר (שכן לשיטתו אין מלכות ה' בארץ ח"ו וכאילו אומר שיש ט' דאצילות ואין להם מלכות להתייחד עמה). ונקרא כך, מכיוון שרק דרך המלכות יש לנו חיבור לא"ס.

וזה תמצית אות ה': והנה דור הפלגה הפליגו בעוון זה, שכן המה עשו בכוונה ובמרד בכדי שיתקיים הפגם לדורות עולם. ומהות חטאם, שהם רצו בקיומו התמידי של הסט"א, וידעו שהסט"א אינו יכול להיות קיים אלא מכח הארת מלכות דאצילות, לכן רצו לבנות מגדל עם כוונת מיוחדות לעניין זה, להמשיך באופן תמידי את עיקר השפע מהמלכות דאצילות ובכך חשבו להשליט את הז"ן דסט"א על כל העולם. ועל אף שמצד א' כוונתם היתה טובה יותר מכוונת עובדי ע"ז, שכן הם כוונו להמשיך את עיקר השפע מהמלכות דאצילות והבינו שאין לסט"א מעצמו מאומה, אבל זה גופא חסרונם, שכל עע"ז מרחיקים את עצמם מהיכל ה', וכל מחשבתם בסט"א, ואילו אנשי דור הפלגה באו ליכנס בהיכל המלך על מנת לכבשו. דבר זה לא נתפרש בתורה מכיוון ש"כבוד אלקים הסתר דבר", כי מה שהם כוונו לבטל הוא עיקר הכוונה בקריאת שמע דהיינו ליחד את המלכות דאצילות (שם אדנ"י והשם אלקים המתפשט בבי"ע) בז"א דאצילות. והוא עניין הכתוב בהם שאמרו "ונעשה לנו שם", שהם רצו להפריד את השם, הרי הוא המלכות, ממקורו - הרי הוא ז"א ולהפכו להיות "לנו", ובכך לקצץ בנטיעות.

אמנם מש"כ שרצו לקחת את השם אלקים דקדושה לעצמם, וליטול את המלכות דאצילות להשתמש בכחותיה כחפצם, זה היה על ידי השפעת שמות ושימוש בשמות הקדושים, והיה על ידי קבלה מעשית. וכל זה טמון בכח במלכות דאצילות ובשמות אלקים ואדנ"י אשר בה, היוצאים ומסתעפים משם הו"ה. (וגם היום המשתמש בשמות לצורכו הוא מעין חטא דור הפלגה).

⁴⁹ עי' תיקו"ז (ק"ט ע"א): דבזמנא דחב אדם והוה מקצץ בנטיעות כביכול כאלו אעקר חיוון ומלאכים ושרפים ואופנים מאתריהון ולא הוה מאן דמקבל צלותין דאתמר בהון כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר מאי יגיד דבר בצלותין וזכוון דישאל.

תרגום: שבזמן שאדם חוטא והוא מקצץ בנטיעות כביכול, כאילו עוקר חיות ומלאכים ושרפים ואופנים ממקומם, ואין מי שיקבל תפילותיו שנאמר בהם כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר מהו יגיד דבר בתפילות וזכויות של ישראל.

⁵⁰ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 16.

⁵¹ עי' זהר ח"ב קה ע"א: ומה תעשה לשמך הגדול שמא גדול דא בניינא קדמאה שמא קדמאה אלהים.

עי' זו"ח (ג ע"ב): דא"ר יהושע, מאי דכתיב אני ה' הוא שמי. מלמד שהוא ושמך אחד הוא. א"ר אבהו, הכל נתן, אבל שמו הגדול לא נתן, ולא אוזיף לאחרון [מלוה לאחרים], דכתיב אני ה', לבדי, מלמד דשם זה לא נתן לשום נברא.

ועי' מ"מ זהר ח"ב קה ע"א: פי' בינה שנק' שם הגדול כמ"ש ומה תעשה לשמך הגדול (עי' מבו"ש ש"ג ח"ב פ"ו) ואנו מתפללים שיתגדל שמה רבא שהיא בינה הנק' שם הגדול דהיינו שעי"י הגלות נסתלקו נה"י דבינה מז"א ולעתידי יחזרו ויתחבר מי עם אלה שהם נה"י דאימא בז"א ואזי השם שלם.

(יא ד): ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ:

עי' ר' בחיי: ועל דרך הקבלה ונעשה לנו שם היה הטאם הטאם אביהם הראשון⁵³ שקצין בנטיעות⁵⁴ כן האנשים האלה קצצו בנטיעות והפרידו הפרי מן האילן זהו שאמר ונעשה לנו שם כלשון הכתוב בדור אנוש שהיו עובדי ע"ז שהזכיר בו שם שנאמר (בראשית ד כו) אז הוחל לקרא בשם ה' והוחל מלשון חלול ה' וכן הזכיר בכאן וזה החלם לעשות כי המעשה ההוא היה חלול השם או נאמר כי אז הוחל והחלם מלשון התחלה ואין להוציאם ממשומן והענין בשניהם כי היו עושים התחלה מן הסוף וזהו הקצוץ ע"כ הזכיר לשון וזה החלם לעשות כלומר עושים התחלה מן הסוף הנקרא זה⁵⁵ ונקרא שם כי כן אמרו ונעשה לנו שם היא המדה האחרונה ולא היו מאמינים למעלה ממנה והיו בזה מקצצים בנטיעות מפני זה נאמר עליהם ויהי בנסעם מקדם ודרשו רז"ל (ב"ר פל"ח סי' ז) הסיעו עצמם מקדמונו של עולם.

וכדי לבאר כי החטא הזה שלהם הוא הטאו של אדם הראשון ע"כ אמר אשר בנו בני האדם ואמרו במדרש (ב"ר פל"ח סי' יב) בני האדם מה בני חמריא בני גמליא אלא בני אדם קדמאה רמזו לנו כי הם בני דומים לאביהם הראשון בחטא הזה. ומזה לא תמצא בפרשה זו שיזכיר שם אלהים כשם שהזכיר בפרשת המבול כי דור המבול כפרו במדה אחרונה ולכן נשחתו מן הארץ התחתונה וכן מן העליונה בהרחקתם ועם זה היו נמחים מן העוה"ז והבא.

והנה זה מדה כנגד מדה בטאו באלהים⁵⁶ ונשחתה להם הארץ שהיא מאלהים אבל דור הפלגה כפרו בשם המיוחד⁵⁷ ולכך הענישם בשמו הגדול⁵⁸ והראה להם כחו וזהו לשון וירד הרי שכל אחד נענש במה שחטא בו והיה ענשם מדה כנגד מדה כשם שהפרידו הם מה שהיה מחובר ומיוחד כן השי"ת הפריד חבורם והפיץ אותה על פני כל הארץ ועוד כי חשבו מחשבה רעה מתוך חכמה שבהם בשיעור קומת המגדל ידוע אצלם בהיותם מחזיקים בכבוד האיקונים וכופרים בשלטון וכל זה היה בכבל וכבר ידעת כי כשחרב בית קדשנו ותפארתנו

⁵² עי' אד"ר (קלז ע"ב): כתיב (בראשית יט) כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וכתב (שם יג) לפני שחת יי את סדום ואת עמורה וכתב (שם יט) ויי' המטיר על סדום ועל עמורה אלא הכי תאנא לא דיין לרשעים וכו' אלא דמהפכי מ"ר למ"ה והיאך מהפכי והא כתיב (מלאכי ג) אני יי' לא שניתי אלא בכל זמנא דעתיק דעתיק רישא חוורא (אתגלייא) רעוא דרעוין אתגליין רחמין רברבין אשתכחו בכלא ובשעתא דלא אתגלייא כל זיינין (ס"א דינין) דזעיר אפין זמינין וכביכול רחמי עביד דינא ההוא עתיקא דכלא.

תרגום: נאמר "כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וגו'" ונאמר "לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה", ונאמר "וה' המטיר על סדום ועל עמורה"? אלא כן למדנו: לא דיין לרשעים וכו' אלא שמהפכים את מידת הרחמים למדת הדין. ואיך מהפכים? הרי נאמר "אני ה' לא שניתי"? אלא בכל עת שעתיק של העתיקין, ראש הלבן (מתגלה), הרצון של כל הרצונות מתגלה, רחמים גדולים נמצאים בכל. ובשעה שאינו מתגלה, כל כלי זיינים (דינים) של ז"א מוכנים. וכביכול מהרחמים עושה דין אותו עתיקא של הכל.

⁵³ עי' לעיל הערה 49.

⁵⁴ עי' לעיל הערה 48.

⁵⁵ עי' זהר (ח"ב לז ע"ב): אלא הכי תנינן האי כתרא דאקרי זא"ת אתקרי אש"ה כמה דאת אמר (בראשית ב כג) לזאת יקרא אשה אמאי משום כי מאיש לקחה זאת מאן הוא איש ההוא דאקרי זה ודא הוא איש דכר כמה דאת אמר (שמות לב א) כי זה משה האיש הזה ואקרי איש זה וזה איש וזאת אתנסיבת מזה דאקרי זכר.

תרגום: אלא כך שנינו הכתר הזה שנקרא זא"ת נקרא אש"ה כמו שנאמר לזאת יקרא אשה למה משום "כי מאיש לוקחה זאת" מי הוא איש אותו שנקרא "זה" וזהו איש זכר כמו שנאמר כי זה משה האיש האיש הזה ונקרא איש זה זה איש וזאת נלקחה מזה שנקרא זכר.

⁵⁶ עי' זהר (ח"א טו ע"ב) שאלהים היא מידת המלכות.

⁵⁷ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 16.

⁵⁸ עי' לעיל הערה 51.

וכלי הקדש גלו שם גם שם עשה נבוכדנצר צלם הזהב הנקרא בל וז"ש (ירמיה נא מא) ופקדתי על בל בבבל וז"ש (דניאל ג א) אקימה בבקעת דורא במדינת בבל, היא הבקעה שבכאן שהזכיר וימצאו בקעה וכל זה בקוע ביחוד וקצין בנטיעות והקב"ה ישמרנו משגיאות ילמדנו וידריכנו באמתו.

(יא ט) על פן קרא שמה פכל כי שם פלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ:

ע"י ר' בחיי: דע כי כל מקום שתמצא זכרון השם המיוחד רשום בתיבות למפרע⁵⁹ הוא מורה על מדת הדין וזה אחד מן המקומות ובמקומות רבים בתורה באו כזה ויש בכל אחד טעם גדול נאמר לענין מוכרח ומוצרך כי איננו מקרה אבל נעשה בכוונה ובהשגחה גמורה בהגיעי אל כ"א ואחד אעוררך עליו ואשכילך ענינו ונתיבו ומפני שהזכיר בפרשה וירא ה' ויאמר ה' שהיא מדת רחמים נרמז לנו בכאן כי מדת הדין היתה מתוחה כנגדם להפיצם על פני כל הארץ אבל היא כלולה ברחמים מפני שהיו אגודה אחת אוהבים זה לזה הוא שכתוב שפה אחת ודברים אחדים וע"כ הפיצם ולא אבדם לגמרי כדור המבול ומה שנענשו בכלבול שפה זה היה מדה כנגד מדה כי הם חטאו בדבור שאמרו הבה נבנה לנו עיר וע"כ לקו בכח המדבר שלהם בכלבול הלשון ועד עכשיו היתה כל הארץ שפה אחת וכל העולם היו מדברים בלשון הקדש שהוא הלשון שנברא בו העולם ועכשיו שחטאו בלשונם כלבל הלשוניות ומתולדות בני נח שהיו ע' איש נפרדו הגוים ויצאו מהם ע' אומות איש ללשונו כבר ידעת כי ע' שרים למעלה מנהיגים ע' אותן למטה וכל אחד ואחד מן השרים יסוד לאומתו וללשונו והנה השרים האלה היו חלק האומות לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וכשם שהוא אלהי השמים ואלהי האלהים עליון על כולם כן לשוננו עליון על כל הלשוניות וע"כ חלקנו צורנו ויסודנו שהוא יסוד לשון הקדש הוא אלהי ישראל.

⁵⁹ ע"י תיקון"ז יא ע"ב, הוה"י כד נוקבין שלטין על דכורין דינא אחזי בעלמא ומיתה ועוני. תרגום: הוה"י, כשהנקבות שולטות על הזכרים, הדין נראה בעולם, ומיתה ועוני. ע"י עוד בדברי רבינו פרשת במדבר (א נא).